

Tar Károly
Köszönöm, jól vagyok

A borítón Jónás György rajza
A könyv szerkesztője: Fodor Irén

Előszó

Tar Károly kisregényéből sehol se bukkannak elő a kezdő írónak azok a setesutaságai, amelyek néha nagy erő és gyermettség rokonszenves ellentmondásával bájolkák az olvasót, és derítik fel az ítésharcán a bizakodás mosolyát; fiatal szerzőnk tüstént a mély vízbe vetette magát, s mintha az östehetség atavizmusa szabta volna meg mozdulatait, egyszeribe szabályosan kezdett úszni a partok felé.

Ez a mély víz nem más, mint az emberiség örök és sötét veszedelme, a megrekedt szokások, cseppkövé fagyott és jéggé dermedt elvek, előítéletek gyűjtőfogalma: a konzervativizmus, amely önmaga ifjonti lázadását is letagadja, s szétvetett lábbal elállja utunkat a haladás kapujában. Érvei elmeszesedett igazságok, vagyis: dogmák.

Tar Károly öt ív terjedelemben is biztos vágásokkal vívja meg mérkőzését az apai tekintély köré fonódó látszaterényekkel: vádbeszédét első személyben mondja föl, anélkül, hogy apa-fiú hagyományos nemzedékharcaiban ragadná fel a szavak fegyverét, vagy a tudat küszöbe alatt keresné szülő és gyermek viszonyának, a korai sérüléseknek lélektani okait, hogy újólag panaszként fölzengetse azt.

Amit Joó János tesz, a kiviselt sorsú káderes, amivel ő megsanyargatja környezetét és családját, az nem szimbólum és nem parabola, az egy darab testközelségű történelem: nyárspolgárokból kiskirályokká koronázott emberek tragikomikus életútja, akik önmaguk meghirdetett igénytelenségének létráján emelkedtek fel, mihelyt azonban a szólamok avultan kihullottak a szájukból, ijedten kaptak egy kicsinyes lét minden menthető tárgya után: az új bútor és a jó lakás után, a horgászbót és a dominó után - minden elvi érdeklődést félrehessentő dolog után.

Joó János is az igénytelenség hegyibeszédével kezd, a kopottság és a szürkeség kultuszával: szerinte csak a műveletlenek építenek házat, feleségét elvtársnőzi, és megbírája az elvtársnőt, ha nem ízlik a krumplileves; fiát, annak hajlama ellenére, műszaki iskolába írhatja, mert most a nehézipar a fontos, és eltűnt a fűszeres kölykétől, aki nyilván osztályellenség; nem áll jól senkiért, mert ezzel megosztaná a hatalmát, és a meghitt beszélgetéseket, amelyek apai kötelességei közé tartoznának, felemelt ujjú intelmekkel helyettesíti, és végletes igazságokat nyilatkoztat ki; hisz lám, Sztálin elvtárs is megmondta, hogy a tudás hatalom...

Ez a Joó János azonban, mihelyt az idő a cipőjére emeli, sértett lesz és önérzetes, egyik napról a másikra visszahull a maga légtömlőcébe, melyet nyárspolgári ábrándokból szőtt: *kezd törődni magával*, új lakást szerez, új asszonyt és új elveket: megköveteli a forrón kiszolgáló levest, a mosdótál lábvizet az asztal alá, s ha a feleség ellenkezik, repül a tányér; mikor pedig ereje már apadóban, cinkosan a halálra kacsintva, képzelt betegként újra mozgásba hozza környezetét, s ő, aki az *önzetlenség* apostola volt, könnyeiből fon ostort a nála többbremenendő család meghajszolására.

De íme, most látom, hogy mindezt mily nyers vonásokkal vázoltam föl, holott a mi barátunk a sémászerűen egymásra boruló és megmerevedett álarcok mögött rejtett utakon követi nyomon egy idejétmúlt ember szövődmenyes sorsát és gondolatait; eredeti hús-vér alakot teremt meg, és fő erénye épp az, hogy nem az ismert karikatúrákat veti elénk, nem a komikum hatásosabb, de gyakran képcsökkentő mivoltát használja ki, nem a pamflet öklével csap az áligazságok arcába, amint ezt a legtöbben tették eddig e típus megjelenítésében.

Szerzőnk a részletes megfigyelés és a metsző ironia zsilettpengéivel dolgozik: de még ez sem ily egyszerű, mert hiszen vér vízzé nem válik alapon a fiúnak titkon szeretnie is kell azt az embert, akibe egy fura jellemet sűrít, de aki mégiscsak az apja; az ironia emiatt szüntelen átrezeg a tűnődő sóvárgásba, amelytől ismét szabadulni akarván, groteszk lírára vált át a hangja. S vajon hogyan lehet elleplezni a lélek indulatának ezeket a szüntelen mutálásait?

Tar Károly keresve sem talált volna kitűnőbb formát, mint a stilizált argó, a módjával adagolt csibésznyelv: mert ugyan mi lehet hatásosabb, mint a megmerevedett igazságokkal szemben épp a látszólagos szabadosság elvét szembehelyezni - a korhadtt gyökerű konzervativizmus ellentétéként a nagyvonalú fitymálást, amely tüstént alkalmivá és esetlegessé fokos le minden hangzatos szólamot: talán ez tett oly hamar világsikerűvé Salinger *Zabhegyezőjét*.

A jassznyelvnek azonban itt más szerepe is van: egy nagyon is érzékeny, szentimentális lelket akar elfődni: a hadakozó fiú érzelmeit, aki, ha szögletes még és tétován mozduló is, akár az alakulóban lévő élet, az önkítárulkozás és a magábahúzódas gátlásai között vonaglik, s csak egyet tud biztosan ez a Béla: hogy unja már, de halálosan, az örege lemezeit, s habár sokszor hülyének nézték szótlanságáért, a futball-lelátók zsongása semmi ahhoz, ami őbenne végbemegy...

Ez a kamasz vagánynak adja ki magát, de szüntelen zenét hall, olvas és gondolkodik, s a könyvek okos beszédeit akkor sem tudja félbeszakítani, ha felszólítják erre, mert tiszteletlenségnek érzi, és lehetetlennek tartja rácsapni a fedelet a mesélő írója; őt meg kell hallgatni, mondja duzzogva, még ha olyanokat mond is, ami öneki is fáj, jóllehet egyáltalán nem érzélgős; ez az érzékenység, ez a lelki zűrzavar pedig ismét csak szembetűnően ellenpontozza a konzervatív előítéletek nyugodt és ráérősen egyenletes pislogását.

Mint ahogy kontrasztként szolgál a szüntelen elvágakozás az ismeretlen után, a teljes élet felzargatása, messze a város mögött, a folyók és a tengerek mentén: a szűkös és körülhatárolt tér helyett a mindenségből vállalni, egyetlen lecövekelt igazság helyett az élet igazságait, a szoba fülledtsége helyett az egész égboltot.

S csak örülni lehet annak, szívből örülni, hogy mindaz, amiről itt beszéltünk, s ami élet és halál dolga, alig száz oldalon van fölmondva, tiszta és nagy felületekre szabott mondatokban, ahol egyetlen szó sem él önző életet a többi rovására, hanem haveri egyetértésben menetel az élet szembefűvő szelével...

Bálint Tibor

*Szembefúvó szél szállt a vitorlátokba, hajósok;
ám engem vegyetek föl mégis, s jó utatok lesz.*

HOMÉROSZ

1.

Azt hiszem, nem fontos, hol születtem, ki az apám, ki az anyám, de mégiscsak el kell mondanom egyet s mást a szüleimről is, pedig a káderlapozás ideje, mint tudják, kiment a divatból, hála Istennek. Aztán írnom kell magamról is. Mert elsősorban a magam nyomorával vagyok elfoglalva. Ettől persze még megmaradok olyannak, amilyen nálunk egy átlagember, kicsit unalmas, kicsit szürke, mint a hétköznapiak, amelyeken átlavírozunk. Na ugye, már ebből a megállapításból is látszik, hogy kritikus szemmel figyelem magam: az elmúlt években ezt megtanultam, legalábbis nekem furt azt mondják, hogy így kell ezt csinálni. És én is csak azt állíthatom, hogy jó az, ha az embernek megvan a véleménye a dolgokról, mert csak úgy érzi igazán, hogy él; különben ide-oda lökdösik a tömegben, tudta nélkül is odaszámítják kisebb vagy nagyobb csoportokhoz, amelyek jót, rosszat vagy éppenséggel semmit sem akarnak.

Nyugalom, nem papolok többet, különben sem az én szakmám kiötvözni a nagy igazságokat. Azt mondják, régen gyakori beköpés volt az, hogy „a suszter maradjon a kaptafánál”. Hát ez egy jó kísértés volt akkoriban, de ha elgondoljuk: a suszter valóban a kaptafák között érezhette jól magát. Ma is, magamról tudom: ha érdekes a meló, nem jön, hogy letegyem a reszelőt. Hogy most írással bajlódom, az más. Ez azért van, mert összejöttem az öregemmel; én mindenkivel összejövök, ehhez kitűnően értek, mert utálattal vagyok tele, sokszor rühellem magam, és azt kérdelem: miért nem tudtam olyanná válni, akit bűbajosnak és jól neveltnek tartanak.

Most már belátom, nincs kinek dumálni, de hát én nem szeretem abba hagyni a dolgokat, nem erre születtem; hallgatni nehezebb, mint beszélni, nekem elhihetik. Ezt komolyan mondom, és tudom, mit beszélek, mert engem sokszor hülyének néztek már szótlanúságomért, pedig a lelátók zsongása, amikor a szünetben Kicsoda II. kihagyott gólhelyzetét kommentálják, hangyapusmogás ahhoz képest, ami bennem ilyenkor végbemegy. És velem nem lehet ezt csinálni, engem meg kell hallgatni, még ha olyanokat mondok is, ami nekem is fáj, bizony isten mondom, fáj, pedig egyáltalán nem vagyok érzélgős gyerek. Eleinte csak vitatkoztunk; a fiúkkal is megteszem ezt, sok kicsi sör mellett, és az előfordul, hogy rém okosakat mondunk, de valahogyan végül mégis talál a szó; az öregem azonban wurlitzer, megvannak a maga lemezei. Egyrészt sajnálom az öreget, mert ez, amit csinál, szegénység; nem veszi észre, hogy mennyire megkoptak a lemezei. Tulajdonképpen gyűlölnöm kellene, hiszen emlékszem, kíméletlen gyűlöletre tanított az ellen, ami nem haladó, és mindenki ellen, aki nem tartott lépést a fejlődéssel. Persze, ez még osztályharcos korában volt, a hősi korszakban. Akkor anyámat elvtársnőnek szólította, s ha nem ízlett a krumplileves, megbírálta az elvtársnőt.

Járt akkoriban hozzánk egy fiú, Alinak hívták. Azt mondta, gyűjtsünk nagylemezeket, bomba számokat. Divatban volt a bugi-vugi, hazai viszonylatban a malagamba, hát ilyesmiket gyűjtöttünk.

Apám akkor délben hazarohant ebédelni a káderességből, s miközben bekapta a gőzölgő kaját, a lábát áztatta a lavórban, hogy enyhítsen valamit a lábszagán. Mondom, akkor sok ehhez hasonló dolgot csinált: naponta borotválkozott, az ünneplő ruháját viselte, szóval adott magára.

- Úgy néz ki, mint egy úriember - mondta volna anyám, s elképzeltem, amint utána szalad a ruhakefével. Pedig akkor már rég halott volt az anyám, helyette az új asszony végezte ezt a munkát is.

Hanem aznap elhibázhattuk a dolgot, mert nálunk nyekergettük az Aliék viharvert lemez-játszóját, s belefeledkezhattünk a ritmusok élvezetébe.

Apám kiugrott a gőzölgő mosdótálból, s berohant hozzánk a szobába.

- Mit csináltok itt, gazemberek?! - Feltűrt nadrágjában ideges halászhoz hasonlított, olyanhoz, akinek már másodszor szakadt be a horga.

- Te ki vagy? - mutatott rá Alira.

- Baranyai Aladár, III. osztályos gimnáziumi tanuló - mutatkozott be Ali, és meglátszott rajta, hogy megvan a gyerekszobája.

- Ki az apád?

- Baranyai Sándor.

- A fűszerkereskedő?

- Igen. De már nincs meg az üzletünk. Apám most dolgozó - exkuzálta magát Ali.

- Na, akkor menj szépen haza - sziszegte az öregem, s Ali jóformán ki sem lépett az ajtón, amikor megkezdődött a házi röpgyűlés. Apám magának rezerválta a napirendi pont ismertetését, utána, ha leszámítjuk az anyám bólogatásait és az én enyhe közönyömet: egyetértés született.

- Hát ide jutottunk! Leállasz az osztályellenséggel, behozod a házamba. Persze hogy kihasználják az alkalmat és megfertőznek az ilyen burzsoá nyikorgással. Hát zene ez?! Fertő, amely a lejtőre taszít. Holnap vastag talpú cipőt akarsz és malagamba nadrágot, szégyent hozol a fejemre. Úgy látszik, a jólét megárt a mai ifjúságnak. Amikor én akkora voltam, mint te, már dolgoztam, vasúti sínek között telt minden időm, a kezem is kisebzett a gyomlálástól...

Ezt a mesét eddig is, de utána még többször hallottam. Akkor ugyanis divat volt a sötétnél is sötétebbre festeni a múltat, hogy mindenki érzékelhesse a két világ közötti kontrasztot. Apám annyiszor elmesélte a gyerekkorát, hogy lassan megtanultam belőle értékelni, ami hasznos; a túlzásokat elhagyom, mint az ajándék csomagolását, amely szép és sokszor cifrább, mint az ajándék maga, de haszontalan.

2.

Apám büszke arra, hogy a nagyapja városon élt, afféle polgáremberként, talán valamiféle hivatala is volt a városházán. A lányai varrónők, egyik talán postáskisasszony, de egyetlen fia semmire sem vitte, egy községi fogadóval bajlódott, kocsmát és könyvtárat tartott, amíg bírta a hadakozást a kölcsönzökkel. Aztán szabóságot nyitott, de vesztére, mert az akkori idők nem kedveztek az öltözködésnek. Maga is egy szál ruhában s egy báránybekeccsel indult útnak, amikor minden üzleti próbálkozása bedöglött. Amerikába ment, sodortatta magát a többi kivándorlóval. Különben ügyes ember lehetett, mert hat év múlva már összegyűjtött annyi pénzt, amennyivel hazajöhetett.

- Máj ném iz Zsorzs Jú - tanította angolra a legkisebb fiát, és várta a saját halálát. Tulajdonképpen ezért jött haza. A bostoni cipőgyárban árurakodás közben eltörte a kezét, s lábadozása alatt úgy rátelepedett a halál gondolata, hogy nem bírt magával.

- Haza megyek meghalni - mondta egy falubélinek, s a magyar kolónián elterjedt a hír: Joó György meghibbant.

A legkisebb fia négy éves volt, a halál pedig sehogy sem jött, csak a nyomorúság; a kertet a patakparton eladta az asszony, a nagyház dűledezett, télen is a nyári konyhába szorultak, fűteni csak ott lehetett. Összesen hat gyermek viselte a Joó nevet; senki sem csodálkozott azon, hogy Joó György tavasszal, amikor újabb transzportot indítottak a tengeren túlra, velük tartott.

Apám tehát falusinak született, később a cigánysoron laktak, és mezítláb csicsonkázott a jégen. Az iskolából kimaradt, mert nem volt bakancsa, de ahogy az idő engedte, kint volt a strekken, a gyomlálást megfizették, a szénaprésnél a lóhajtásért kenyeret adtak. Az anyja napszámból tartotta gyermekeit, szerencsére a nagyobbak mind elszéledtek; ki szolgált, ki mesterséget tanult. Apjukra csak az emlékeztette őket, hogy azon év őszén, mikor elment, még lett egy kicsi, akinek az anyjuk hazahordta a mosáskor kapott ételt. A mosóasszonyoknak akkoriban pálinka is járt. Nagyanyám minden nap mosott és minden nap pálinkát tízórazott, nem csoda, hogy megszerette az italt.

Az öregem is sietett elhagyni a szülői házat, beállt suszterinasnak egy közeli kisvárosban. (Nem untatom az olvasót a mesterségtanulással járó pofonok leírásával.) Segédkorában azonban tett valamit, amit mostanában lázadásnak neveznek.

„- Reggelire puliszkalevet adtak - meséli az öregem -, és egy alkalommal azt mondtam magamban, hogy nincs ez jól. Felálltam az asztaltól, még ma is látom a segédek riadt pillantásait. Az inasok is eltátották a szájukat. Ketten a küszöbön ültek, szóltam nekik, hogy pusztuljanak az utamból, közben ledobtam a kötenyemet s kiléptem az utcára. Amikor rátértem az országútra, akkor ért utol a mester.

- Hova mész, te! - ordított, de én rá se néztem.

- Hova mész, János? - szuszogott mellettem, mert én ugyancsak szaporáztam.

- Megyek haza reggelizni - feleltem a mesternek, s valóban hazamentem.”

Hát ez egy helyes kis történet, sokszor megröhögtet, mert elképzelem a kis bajuszos, mitugrász mestert, ahogyan forgolódik az öregem körül, aki, meg kell adni, nagy vagány volt. Mert ahhoz még ma is merészség kell, hogy csak úgy otthagyja az ember a munkahelyét és továbbálljon. Persze bárki megteheti, de köszönöm szépen, nekem már nem kell belőle, miért nézzék az embert olyan lézengő figurának, akit csak úgy ide-oda tologathatnak. Ezt most mondom... Na, de én is voltam lázongó kamasz, s ha valahonnan el akartam menni, nem tudtak visszatartani szakszervezeti csoportgyűléssel sem.

Nem mondta az öregem, hogy melyik állomáson, de én úgy képzelem, hogy éppen itt, a mi városunk pályaudvarán történhetett.

„- Hárman voltunk - mesélte az öregem -, szakmabeliek, és úgy ahogy barátok, mert a szaktársak összetartoztak és barátokká váltak abban az időben. Lajcsi feldobta a simléderes sapkáját, amerre az ellenzőjével esett, arra mentünk. Így jutottunk el a bányavidékre.”

Világéletében szerencsés ember volt az öreg, egy olyan mesterhez került, aki megjárta az első világháborút, a szibériai fogságot, és részt vett a forradalomban. A segédekkel egy asztalnál evett, és ott ült asszonya és lánya is, akikért hazajött Petrográdból. Ezen kívül a konok suszter „kis köztársaságában” magázódtak az emberek, a fizetést munka után osztották el, s hét végén itt nem volt szokásban az italozás. Ehelyett a suszter azokat nézte jó szemmel, akik olvasták titkon szerzett könyveit és részt vettek a házi vitákon, amelyek késő éjszakába nyúltak. Az öregemnek - úgy látszik tetszett a káderiskola, dolgozott is néhány évig azon a helyen.

A suszter lánya vékonyka volt, fűrge, mozgékonyfajta, szeme fényes barna cikkanás, naivan röpködött ide-oda a világban. Csivített a szája: közvetlen volt és barátságos.

- János, magának olyan fekete a szeme, mint az antracit - mondta egyszer a lány, akkor hosszan beszélgettek a verandán. Vasárnap, amikor elindultak a sétára, minden olyan volt, mint azok a pillanatok, amikor az igazán nagy szerelmek nyílnak. Az utca bölcös volt, lágyan ringatta a lányt. Ha az, aki az oldalán megy akkor, érzelmeire hallgat és megfogja a lány kezét, talán élettársát kaphatta volna meg benne. De az öregem szégyenlős, pirulós fiú volt. Nézte a lányt, lágy csivitelése álmokba ragadta.

„Elveszem ezt a lányt - gondolta -, mert nagyon szerethet engem.”

A Kiserdő felé sétáltak. Az erdő melletti útról ösvények vittek fel a tetőre. Az egyik ösvényről négy tökrészes fekete fiú jött libasorban. Körülöttük, mint a tenger hullámozottak a bokrok.

- Jé, a zsidó bébi - lődörgött elébük az egyik bányászfiú.

- Fuss! - kiáltott apám az ijedtségtől falfehér lányra, s már ütött is.

Négyen voltak a bányászfiúk, volt egy liter pálinkájuk, s az üveggel fejbe verték az öregemet. A vér és a pálinka csaknem egyszerre ömlött az arcára és folyt végig a mellén.

Amikor hazatántorgott, a mester kiadta az útját. Pálinka- és vérszagú volt az öregem és nem merte bevallani, hogy az egész a mester lánya miatt történt.

Gyerekésszel ilyeneket gondoltam az apámról; s néha ma is azt hiszem, így történt, nem másként. Pedig tudom, hogy az öregem csak a maga módján udvarolgatott annak a lánynak, aki viszont nem látta meg benne a férfit. Ezért hagyta ott azt a bizonyos mesesuszterájt. És azt is tudom nem illetlenség, ha elmondom -, az öregemnek sohasem volt bátorsága verekedni.

3.

Anyámat egy csütörtök délelőtt küldte le a fiatal nagyságos asszony a cipésműhelybe. Szőke, fehér bőrű székelő lány volt az anyám. Fénykép bizonyítja egykori karcsúságát.

- Tessék mondani, kész van-e az idősebb nagyságos asszony magas szárú cipője? - kérdezte.

A tulajdonos anyagért ment, helyette az öregem állt a puff mögé.

- Ki küldte?

- A fiatal nagyságos asszony...

- Milyen fiatal?...

- Hát, mint én - szólt a butuska válasz.

Kezdődhetett a tréfa.

- Ide figyeljen, kész van az a cipő, mert ha jól értettem, a Lambrik nagysága cipőjéről van szó...

- Az...

- De nem adhatom ki.

- Hát miért?

- Honnét tudjam, hogy maga kicsoda?

- Én vagyok a cseléd.

- Jó, de hogy hívják?

- Lőrincz Kata.

- Hány éves?

- Húsz.

- Hányas cipőt visel?

- Olyan... kicsit.

- Ki az udvarlója?

- Senki.

- Na, akkor rendben van. Itt a cipő - emelte fel a papírról ceruzáját apám. - Ma délután várom a szobor előtt.

Azt gondolhatnánk, hogy rámenős fickó volt az öregem, pedig csak az eltelt évei miatt volt ilyen. Közeledett a harminchoz, asszony nélkül nehezen boldogul ilyen korban az ember. Anyám is unhatta már a cselédsort, nem csoda, négy évig csinálta. Érdekeik megegyeztek, az azonban apámat dicséri, hogy mielőtt a szuterénlakásba vitte élettársát, egy télen át kísérgette a dalárdába. Ennek többek között az lett az eredménye, hogy házasságuk után négy hónappal születtem, s ezzel már akkor zavarba hoztam a rokonságot.

4.

Mástól hallottam, hogy az öregemnek a kisujjában volt a szakmája. Ezt jó érzés volt hallani, mert én mondom, aki dolgozni tud, az egy császár, az ilyennek a hibáit is elnézik a fejesek. Persze, ennél ezerszer többet ér a melósok becsülete. Nekem beszélhetnek, hogy régen így vagy úgy volt, én abból a világból legfeljebb az anyatejet ismerem, meg a kormot, amit felénk okádott a fűtőház. Úgy tetszik azonban, hogy ebben a dologban nem sokat változott a világ.

Hanem egészen másként alakultak a dolgok, ha a muki pofázós volt, ha mindegyre felfortyant benne az igazságkeresés vágya, és mérgével gyakran kipakolt. Ezt a fajtát a jó Isten sem kedvelte, mehetett magának, még ha aranyból volt is a keze. Megjegyzem, hogy az ilyeneket ma sem szeretik, azt mondják, a kettő nem is fér össze.

Pontosan ilyenféle ember lehetett az apám. Mondják, hogy egy nagy cégnél dolgozott, s abba a cipőbe, ami a keze alól kikerült, francia szövegű pecsétet ütöttek, és külföldre vitték, mert meg kell adni, a régi világban értettek az üzleteléshez.

Gyárlátogatni voltunk a cipőgyárban, ott mondta el nekem ezt egy öreg mokus. Ha jól emlékszem, nagyon megörültem a dolognak. Mondtam is az öregnek, műszak után megvárom a „Hubiban” egy sörre. Hát el is jött és azt mondta, roppant örül, hogy szép nagyra sikerült megnőnem, amióta nem látott, meg azt, hogy megtiszteltetésnek veszi, hogy leülök vele egy sörre. Na, de szerencsére ismertem már ezt a dumát, és különben sem vagyok egy olyan figura, aki az ilyen dorombolásra érzékenyül. Érzésem nem csalt, a muki egy rövid prolókus után, amelyben jelszavakkal megtűzdelve vázolta az osztályharc fontosabb eszközeit és a helyi eredményeket, rátért a lényegre:

- Ha a kedves édesapja szíveskedne visszaemlékezni, hogy 1933-ban részese voltam a sztrájkmozgalomnak, s utána is szimpatizáltam a kommunistákkal, akkor ugye kaphatnék egy kicsivel jobb nyugdíjat. Államunk megbecsüli a régi harcosokat. Persze, lehet, hogy a maga édesapja nem emlékszik rám és ez nem is csoda, mert borzasztóan zűrzavaros idők voltak azok, amelyeken mi keresztülmentünk.

Megadtam a pasinak a címünket, és azt is megmondtam neki, hogy a közbejárást nem szeretem. A hősi múltja pedig nem tudott izgatni. Valahol olvastam egy aranyköpést. Az volt az értelme, hogy minden háború után rengeteg a hős, és ez így is van. Hát mit csináltam volna a szerencsétlennel? Megkérdezhettem volna, hogy ismeri-e ezt és ezt az elvtársat, kivel volt kapcsolatban, hányszor volt elzárva, s annyi felszabadult év után miért nem az öregemmel beszéli meg a nyugdíjazási ügyét. Tapasztalatom szerint ezt az utóbbi kérdést kevesen bírták ki, egyből elrontottam vele a hangulatukat. Akkor gyorsan kifizettem a sört és leléptem, mert szívből és nagyon tudom utálni a dicsekedőket.

Az apám keze fogásáról azonban elhittem, amit a pali mondott.

Ezt most is hiszem, mert mondom, hogy aki tud dolgozni, az mindenkor császár, és jó érzés az, ha az embernek ilyen apja van. A fene tudja, hogy miért kell ehhez ragaszkodnom; ha elhantolnám az egészet, könnyebben menne nekem, nem fájna annyira. De lehet, hogy éppen ezt akarom: csak azért is fájjon. Persze, vannak okosak, akiknek ha elmesélem a nyomoromat, az elkerülhetetlenről beszélnek, Turgenyevet említik és azt, hogy kell ez az ellentét. Apák és fiúk között mindig volt ilyen. Én csak azt tudom, hogy fáj ez nekem. Jó, hogy még fáj...

Miután lábra álltam, s nem lehetett velem bírni az egyetlen és kicsi szobában, apám akkor is hazahozta a megrendeléseket. Közreműködtem hébe-hóba a bankli mellett, aminek aztán az lett a vége, hogy több cipőt szét kellett bontania, mert valamiféle mintákkal díszítettem ezeket, mégpedig a csiszolóshoz használt üvegcserep segítségével. Akkor azt mondta az apám, hogy kotródjam el a háztól, és arra ma is emlékszem, szép nyugodtan megindultam a híd felé. Ez lényeges pont az életemben, mert, azt hiszem, azóta számíthatom önállóságomat, amit egyesek félreértésből nyakasságnak neveznek. Bennem azóta egyszerre két, három vagy mit tudom én, hány ember lakik. Mikor egyik bolondos, a másik komoly, sír a harmadik. Beszélgetünk egymással mi; innen van bennem az a nagy buli. Amikor gyerek voltam, kiraktak egy takaróra reggel az udvarra, s délben ott kaptak meg, a szám sem mozgott, úgy odafigyeltem társaimra, akik bennem motyogtak. Így aztán későre tanultam meg beszélni, s ma is megtörténik, hogy amikor nagyon mondani akarok valamit, a bennem dúló zűrzavartól nincsen hangom.

Az öregemék ide-oda költöztek, mert a párt fizette a lakást; amikor gyanússá vált egy hely, menniük kellett. Ők, azt hiszem, legszívesebben a Templom utcában laktak, mert ott ház-mesteri lakásuk volt és hozzá az állás, amiért pénz járt. Egy bíró lakott abban a házban, nem szerette a kövek között sarjadó füvet, ősszel a hulló faleveleket, télen pedig a havat. Sajnáltam, hogy annyi mindent nem tudott szeretni, mert az öregem azt mondta: ez már sok. Volt mit

tennünk egész évben. A seprésen és gyomláláson kívül javítani kellett a kenést is a tenispályák mellett; mert ez is volt a kert végében. Volt ezen kívül fürdőmedence, filagória, s körülötte nyírni való bokrokkal szegélyezett kavicsos út. Az utca meredek volt; itt tanultam meg korcsolyázni. Egyébre nem emlékszem, még a mosónő fiára is csak halványan, pedig ő fogta a kezem az alsó leereszkedésnél. Azt hiszem, Lacinak hívták ezt a srácot. Egyszer egy darab alabástromot hozott nekem, élveztem, hogy faraghatom a bicskával. Apámnak is megmutattam, s ő gondolt egyet, kifaragta belőle a képmását.

Hát egy irtó muris dolog jött ki belőle.

Bozontos szemöldökű, hátrafésült hajú, Jávor-bajuszos alak kerekedett ki a fehér kőből. Csak a szemölcs hiányzott az orra szegletéből és a ráncok, amelyek már akkor sűrűn ellepték a homlokát és a szeme alatti részt. Hunyorgott az öreg, s ebből a nyugtalan környezetből furcsán szökkent előre hegyes orra; keskeny ajkát az arca mindkét felén széles árkú férfias vonás fogta közre. Csapott vállú, kiugró ádámcsutkájú, vékony ember volt; sajnálta, hogy a fejnyi alabástromból nem jutott csak egy apró mellszoborra.

A háború vége felé járt; nem csoda, hogy apámnak kedve kerekedett magát megszobrozni.

Aztán újra költözködnünk kellett; lekapták azt az embert, akinek a felszabadulás után elsőnek állítottak szobrot; egyszeriben eltűntek addigi látogatóink, az öregem sugdolózott anyámmal; egy stráfszekérrel trappban vittek ki a külvárosba.

Néhány nap múlva behívó jött, s egy reggel nagyot rohantunk anyámmal, hogy lássuk az öregem elvonulását. A bakon ült, mereven, mint egy fatuskó, fekete haja kicsillogott a kicsi katonasapka alól, Ruhája bő volt, zubbonya ujjá felhajtva. Mondom, hogy szégyellős volt az öregem, nem nézett ránk. Persze, olyan hangzavar volt körülöttünk, hogy kiáltásunkat nem hallhatta, de anyám ezt nem volt hajlandó figyelembe venni; azt mondta, legalább integethetett volna.

De nemsokára minden jóra fordult, mert mázli is van az életben, ezen nem kell vitatkozni, mások is mondták, hogy az öregem egy nagy mázlista: egyszer sem kapták le az illegálításban.

Egy este belépett a századparancsnok sátrába és tiszteletteljesen jelentkezett:

- Századparancsnok úrnak alázatosan jelentem, Joó János megszökött.

Ez még Erdélyben történt, közel hozzánk, erősnek érezhette magát az öregem. Ilyet persze, csak egy falusi csinálhat, mellveregetés volt ez, a kilátástalanságból hirtelen sarjadt kivagyiság, de én elhiszem ezt neki, mert felderül a képe, amikor meséli; ilyen ócska a humora. A századparancsnok ügyvéd volt civilben és az öregemet ismerhette valahonnan.

„A tábori lámpa gyér fényt árasztott a kifeszített sátorlap alatt. A századparancsnok akarattal lelassította mozdulatait. Cigaretára gyújtott, s egy darabig elnézett a fejem felett.

- Ismerem magát, Joó János - mondta, és hanyagul leverte a cigarettahamut a félhomályba. Igen, akkor már olyan idők jártak; az emberek egymásra ismertek. - Ide figyeljen, én értékelem a humorát, de ezért a kis passzióért golyó általi halál jár. Érti ezt, örvezető úr?!

- Igenis! - bokáztam.

- Na, akkor elmehet, Joó János örvezető...”

Három nappal később az öregem teljes felszereléssel hazaérkezett. A kert végi szőlősbe vájt egy kis menedékhelyet, négy hónapot húzott ki ott, mert ennyi volt még a felszabadulásig.

5.

A szomszéd tehenet tartott, az istálló magas szénatartóval épült, ez volt a legmagasabb hely a környéken. Valamikor az istálló is lakóház volt, s körülötte nagydarab szabad terület terjeszkedett le a patakig. A patakon palló lengedezett a vasutasok lába alatt, amikor átkeltek a túlsó partra, a fűtőházba. A kertet felszabdalták a házépítők, az istálló egyik oldalára Popék vályogházat húztak, a másik oldalon pékség nyílt. A két háznak egy kútja volt az utca felőli részen, a patakpart felől hiányzott a kerítés. A péknél béreltünk szobát a patak felé eső kicsi házban, Popéktól kaptuk a tejet, a pék később malátát süített, feketén.

Az a nap, amikor végleg hazajött apám, dermedt csenddel kezdődött. A Pop fiúk fent aludtak a szénapadláson, két éles füttyentéssel hívtak, amikor kijöttem a fegyverropogásra.

- Odanézz, Béla - mutatott Sandu a patakhíd felé. Közvetlenül a híd mellett földtöltés húzódott, lezárta a patak holtágát, errébb gyümölcsöskert terült el a Popék telkéig. A patak túlsó oldalán, kukoricáson át, vezetett az út a fűtőházba.

Két orosz katona kúszott a szilvafák alatt.

- Dobos géppisztolyuk van - magyarázta Sandu -, azok ott a híd mellett kényszerítették hasra őket. - A töltés elején két szürke pontot láttam, ijesztően gömbölyödött a sisakjuk. Felváltva lőttek a németek; a két orosz megállás nélkül kúszott előre. Aztán csend lett. Semmi mozgás. Talán öt perc telhetett el, amikor a két német visszafelé futott a töltésen. Az egyik orosz felugrott, hosszú sorozatot engedett utánuk géppisztolyából. A másik mozdulatlanul feküdt a fűvön, mi tudtuk már, hogy halott. A hátrább lévő német elesett és mozdulatlan maradt, a másik visszafordult és lőtt. A hidat egyik sem érte el. Az orosz katona görnyedten vánszorgott a lépcsőig, ott az oldalára feküdt, megpillanthattuk végre az arcát. Lelógó bajuszos, nagydarab szürke ember volt. Kozák sapkáját a feje búbjára tolta.

- Mit csinál? - kérdezte Gelu, aki elől eltakarta a kilátást a meggyfa ága.

- Cigarettát sodor - suttogta az öccse.

Mindnyájan be voltunk tojva.

Füstcsík szállt a magasba a katona cigarettájából. Félig szívhatta, amikor a pallóhoz vezető ösvényen három orosz tűnt fel. A katona a patakon túlra mutatott, és lefordult a lépcsőről.

Szóval rohadt dolog a háború, én mondom, most is ideges vagyok, ha a hősi halálról dumálnak. Egy vacak pallóért négy ember harapott fűbe. Nem mondok nagyot, ha azt mondom, hogy megutáltuk azt a pallót, néhány hét múlva két gránátot hajítottunk rá; a vasutasok káromkodtak, kövekről kövekre ugrolva kelhettek át a vízen.

Sötétedéskor jött haza az öregem.

- Vége a bujkálásnak. Eljött a mi világunk - pattogott vidáman, s anyám egyre azon csodálkozott, miként lehetséges, hogy életben maradtunk.

Apám máról holnapra nagy ember lett, beköltöztünk a központba egy elhagyott lakásba.

- Miénk lett az úri negyed - mondta az öregem -, nehezen szokja meg a munkásember itt, de hát ez a rendje. Elszaladtak az urak, vissza sem jönnek többé.

A villanegyedben volt egy csomó ház, de az öregem mindjárt az elsőt választotta, a hegyre vivő macskaköves utcában. A kapu kovácsoltvasból volt, címerrel, huszonnyolc lépcső vezetett az első bejáratához. Hat szoba volt az egész házban. A hátsó bejáraton elérhető szobát válasz-

tottuk, egy másik szobát pedig konyhának rendeztünk be. A villa többi szobája még jó ideig üresen maradt, nem mertek az emberek beköltözni. Popékat is hívta apám, de nem hagyták a tehenet; a villa mellől nagy kert futott fel a dombra, ott legelhetett volna nyugodtan a tehén, de a törpe termetű Pop bácsi fejét ingatta, azt mondta, nem való ide a tehén, s különben sem hagyhatja a saját házat, nem azért építette.

Sokáig tiszteltem apámat egy kijelentéséért.

- Fiam - mondta -, csak a műveletlenek építenek saját maguknak házat.

Most persze röhögni lehet egy ilyen kijelentésen. Akkor egy ház felépítése egy életet jelentett, gondoljuk csak el, ma sem könnyű ez. Az öregem pedig roppant kényelmes ember volt, azt mondta, nem neki való a virtuskodás. Ismerek egy embert, amikor összeállt egy nővel, megesküdött, hogy addig nem nyugszik, amíg saját fedelet nem húz a feje fölé. Baromi módon dolgozott ez az ember. Ahogy ledobta a melót, rohant haza alapot ásni, betont önteni, falat rakni, vakolni. Nem ismert megállást. Az asszonya is olyan volt; mintha valamiféle betegség szállta volna meg mindkettőjüket. Nem volt se vasárnap, se hétköznapi. Amikor elfogyott az építőanyag, fusizott az akaratos, ki is utálták lassan mindenünnen. Felszabadulás után tíz évre készült el a házuk, s akkor megcsillapodtak, néztek egymásra, hogy most már mi lesz. Gyermekük, barátjuk, rokonuk, s még jó ismerősük sem volt. A környék utálta őket, a pofájára van írva az ilyen embernek a kapzsiság. Kiültek a ház elé a padra, és azt hiszem, hogy bánták már az egészséget. Csakhogy akkor már nem tudták abbahagyni. Eladták a házat, és újat kezdtek építeni, egy másik negyedben.

Akinek esze volt, az nem épített házat, hanem azt a kis lóvét, amit felcsípett, másra fordította.

Ettől eltekintve apám úgy félt a megvagyonosodástól, hogy még rendes bútort sem vett, csak amikor már tiszta szegény volt, hogy egy ilyen nagy főnöknek őska a lakása. A szoba-konyha is azért volt jó ideig elég.

Nagy dolog ez, kérem, elvi kérdés, túlhajtott becsületesség dolga. Ámultam is, tiszteltem az öregemet, de aztán megszoktam, hogy a magunkfajta embernek így kell ezt csinálni. Azt kérdelem: miért nem tudott mindvégig ilyennek maradni?

Végül aztán szomszédunk is került. Az özvegy Nagynét hozta mellénk apám. A kicsi fekete asszonynak nem volt senkije. A férje részt vett a mozgalomban. Amikor elvitték a frontra, az öregemre bízta a feleségét. Állapotos volt az asszony, de a gyerek halva született, azt mondják, az ijedség, pedig ez az asszony egyáltalán nem volt ijedős fajta. A felszabadulás után kitűnt, hogy a harmincas években, illegális nyomdában dolgozott, szatyorban hordta a röpcét egy öregasszonytól, aki analfabéta volt, de kitűnően kezelte a másológépet. Nagyné örökbe fogadott aztán egy kislányt, aki velem egykorú, nyápic gyerek volt, és beköltözött a még megmaradt szobába. Az utca felőli részen egymást váltogatták a lakók, mindenki alakított valamit a szobákon, a nagy, fehér ajtókat berakták, a szobákba falakat húztak. A sok hurcolkodástól az ajtók megkoptak, a fal málladozni kezdett. A virággruppokat átalakították; a kertben minden lakónak megvolt a maga része. A gyümölcsfákat senki sem gondozta. Két év alatt tökéletes proliház lett a fényes villából. Akkor olyan iramban haladt az élet, hogy az ilyen kicsiségre rá se bagóztak.

Sokan el sem hiszik: gimnazista is voltam. Anyám íratott be, hogy tanult ember váljak belőlem. Mire az öregem rájött, már jól benne jártunk a félévben; átadtak az állami iskolába, ott nem volt vallásóra, s akinek fejes volt az apja, vitatkozhatott a tanárral, és még szép kerek beszédek is kivághatott időszerű politikai kérdésekről.

Egyszer az egyik okos azt reklamálta osztályfőnöki órán, hogy Szalonkainak, aki az első padban ül és tudvalevőleg nagy magolós volt, miért vannak jobb jegyei, mint neki, mert ő papájára nézve egészséges munkásszármazású, a Szalonkai apja pedig csupán gyógyszerész. Szóval akkoriban sikk volt az apák helyzetéből érdemet faragni. Volt egy rendelkezés, hogy, ennyi és ennyi százalék munkásgyereknek kell közép-, majd felső iskolába kerülnie. A rendelkezést végrehajtani nem volt nehéz. Csakhogy nem minden munkásapa s még kevesebb munkásfiú értette meg, hogy előnyük csupán biztosíték a kádernevelésben. S hogy az előny semmivé foszlik a későbbiek során, ha gyatrán felkészült gyerekeik csak végigbotladozzák az iskoláztatás lépcsőit; ha nem előbb, később az életben megbuknak.

- Csigavér, apafejek - mondtam a hevülőknél, és szünetben elhúztam a csíkot.

A patak partjára mentem legtöbbször. Tavaszi napokon tettem legszívesebben ezeket a kirándulásokat. A vasúti műhelyek mellett kanyargott a patak; a víz tetején gépolaj úszott, csillogott a napfényben. Az ösvény puha volt a patakparton, ruganyos, sárga agyag. Ledobtam a cipőm, s az öregem katonaposztójából készített rövidnadrágot is elrejtettem a bokorban. Beálltam a cigánynők közé, akik a patakpartra kiborított finom öntvényhomokból rezet és ólmot kotortak elő. Amikor meguntam a kápirgálást, tovább mentem, néztem a maszatos kacsákat s a bokrok alatt fodrozódó vizet. Szép, szomorú muzsika támadt bennem olyan élesen, hogy dúdolnom kellett, mámorító érzések fogtak körül, a fülem hol csengett a fortissimóktól, hol olyan halk volt a muzsika, hogy meg kellett állnom hallgatózni. Csapongó zene volt, időnként visszatértek belőle részek, mint valami leitmotívok. Örömben, hogy újra és újra hallhatom ezeket, sóhajtottam és mosolyogtam.

A parton burjánt szedett a két Vaszi gyerek. A kisebbiken csak ing volt, a nagyobbikon csak gatyá. Szennyesekek voltak, ótvarosak, és nagyon siettek. Mondtam nekik, hogy zenét hallok. A nagyobbik erősen ráncolta a homlokát, Ionel, a kisebbik pedig nyíltan megkérdezte:

- Béla, te hülye vagy?

Sajnáltam őket, mint mindig, mert az apjuk szerencsétlen embernek volt elkönyvelve. Szibériából lefagyott lábbal jött haza. Mesélte, hogy nem fért fel valami szekérre, s akkor csonka sítalpra térdelt, rákötötte a lábszárát; mindkét lábfeje csupa seb volt; a szekér után kötötték, így húzták; térdén állva érkezett haza. Amikor jártányi ereje volt, kiment egyet sétálni. Valami szökevényeket üldöztek akkor éppen a patakparton, egy golyó neki is jutott a karjába. Ezt is kiheverte, aztán lovat vett, hogy fuvarozzon; két hétre rá megdöglött a lova. Eladta a házát és abban az évben újabb két lovat vásárolt. Homokot hordott, azt jól megfizették, de a lovak háborút viselt, hosszú szőrű állatok voltak, nem bírták már a strapát, felfordultak. Mindkettőt kihúzta a patakpartra, ott puffadoztak, a bőrük sem kellett senkinek. Máskülönben nyulaikból éltek. Két fia egész nap burjánt szedett. Hát ezért sajnáltam őket általában, de akkor különösen, amikor nem hittek a bennem lévő zenében.

Odamentünk, ahol Popék a tehenet legeltették hosszú kötélén tartva, mert itt a parton zöldségeskertek feszültek tisztára gereblyézve, nem volt szabad letapostatni ezeket. Egy helyen tavalyi krumplira akadtunk. A kiszáradt patakmederben gyújtottunk tüzet és sütöttük meg a

krumplit. Délután átvágtam a fűtőházon, megbámultam az ócska mozdonyokat és megnyugodva hazatértem.

Anyámnak elmeséltem, hogy Biri néni most is kalappal a fején teljes díszben legelteti kecskéjét, s hogy az idén talán még fehérebb a haja a vénkisasszonynak. Anyám hitt bennem, tőle tekereghettem volna eleget, bármilyen mesét beadhattam neki. Mondtam is nagy meséket pótóráról s a kerületi szervezetről, ahol újságkihordással bíztak meg. Meghallgatott és azt mondta, bízik bennem, rosszat ne csináljak.

Ilyenkor hirtelen fordítottam a dolgon, megmondtam, mennyi a szövegemből a kitalálás és mennyi az igaz.

Nem bántódott, hogy Popéknél voltam, de a bennem rejlő zenét ő sem értette. - Tanuljál csak - mondta -, később majd elválík, mi lesz belőled. Aztán apámat egyszer felhívták az iskolába, s amikor késő este hazajött, azt mondta, tegyem le a könyvet, meg akar valamit tárgyalni velem. Szép kis előadást vágott le, mások is mondták már, hogy irtón tud az öregem beszélni, ha kell, két órát is egyfolytában. Előadásának címe egy idézet volt.

- Sztálin elvtárs azt mondta - emelte fel az ujját apám -, „a tudás hatalom”.

Én úgy gondoltam, ismerem Sztálint és szerettem, hogy pipája volt. Akkoriban naponta az újságok első oldalán jelent meg a fényképe, és tudtam tőle egy csomó idézetet, mert az osztályban engem bíztak meg, tartsak előadást róla. Ismertek: tíz perc alatt lekavarom az egészet. Bennem nem csalódtak a fiúk, hat-hét brosúrában, ami érdekeset olvastam róla, azt mind összehordtam, az osztályfőnök is megdicsért, biztosan közvetlen stílusomért, vagy mert ő is áhítozott már a rövid előadások után.

De akkor este nem tudtam odafigyelni apámra, mert a *Réztábla a kapu alatt*ot olvastam, és jobban izgatott az orvos sorsa, mint a saját életem. És ez máskor is így volt. Mert a könyvekből is hangokat véltem hallani, és tiszteletlenségnek tartottam félbeszakítani az okos beszédet, nem mertem rájuk csapni a könyv fedelét, sokszor reggelig olvastam, szüleim hiába szidtak. Ezért aztán megmaradtam közepes tanulónak.

Az első padban ültem és figyeltem a tanárt, ha untatott, bárányfelhőkként gomolyogtak bennem a történetek, szép fellegvárakat építettem magamnak belőlük, amelyek, sajnos, mind összeomlottak az óra végi csengő hangjára.

A nyelvtant nem szerettem, mert magolni is kellett, az algebra a szigorított betűk világa volt, úgy találtam, kár időt vesztegetni rá. De a kézimunkát annál inkább, mert a tanár dicsért és csodálkozott azon, hogy mit tudnak a kezeim. Hát az igaz, hogy már akkor tudtam bánni a szerszámokkal, szívesen véstem fát, figurákat gyúrtam agyagból. Türelmem volt a vashoz is, mert ha dolgoztam, látszott, hogy dolgozom. Tisztelték ezt a tulajdonságomat, ilyenkor senki sem háborgatott. Nekem meg egyre több időre volt szükségem, mert abban az időben sok zavaros dolognak kellett lehiggadni bennem.

Pályaválasztás előtt álltam, amikor egy forró augusztusi napon, anyám, aki éppen állapotos volt, és életében ekkor láttam először jó húspan, sápadtan leült a konyhai díványra, később hanyatt feküdt és nem törődött vele, hogy kilátszik fakó házi ruhája alól a lába combközépig. Tenyerét homlokára tapasztotta, lecsukott szemekkel feküdt. Két fekete gödröt pillantottam meg hófehér arcán, és akkor nagyon megijedtem, mert megéreztem a halál borzongató közeledtét. Apám akarta a gyereket, azt mondta, nincs megelégedve velem, kislányt akar, aki gondoskodik róla öregségére. Olyat, aki szabad világban születik és magasabb lesz mindnyájunknál, ez volt az öregem teóriája. Ő magasabbra nőtt az apjánál, nekem túl kell haladnom őt, mert már három éve a demokrácia kenyerét eszem, testvérem pedig majd elhagy engem

növésben, észben, finomságban is. Vártuk ezt a csodagyermeket, de amikor Nagynéval visszatértem a konyhába, anyámat ájultan a padlón találtuk. A szája kék volt, kontya zilált, teste hideg.

Nagyné dörzsölte, amíg megérkeztek a mentők; azt mondják, sohasem tért többet magához, a szíve vitte el. A gyermeket császármetszéssel vették ki, négy órát élt az inkubátorban; kislány volt éppen.

Mire az öregem hazajött a terepről, mehettünk a temetésre. Akkor sokat sírtam és bámultam a semmibe összeszorult torokkal, súlyos dallamok úszkáltak bennem, és akik ott mélyen bennem voltak, összehúzódtak, közrefogták anyámat, akit befogadtam. És simogattuk, mert én sohasem simogattam, és becéztük, mert életében ezt sohasem engedte. És beszélgettünk; anyám szelíden óvott, hogy mi ott bent ne vitatkozzunk.

Apámat várták a gyűlések. Nemrég tették meg káderesnek. Nagyné ügyelt rám, de nem ízlett a főztje, pedig soha nem voltam válogatós. Nem akartam megsérteni ezt a kicsi fekete asszonyt, hullafáradtan jött meg a gyárból, sztahanovista volt, este pedig előadást kellett tartania az ifjúsunkásoknak az illegális időkről. A lányt, aki örökbe fogadott, nem sikerült magához nevelnie, vagy nem akarta a háztartással kínozni; zeneiskolába járt az a lány.

És akkor én azt mondtam az öregemnek, hogy lemegyek Popékhoz, ott eltelik majd ez a nyár, majd a szénapadláson alszom, és a vonatok fülembe sivítanak, hogy elcsituljon bennem a fájdalom; reggelenként az erdőre járunk száraz ágat szedni és vackort, attól még illatosabb lesz a szénapadlás.

7.

Mihály Feri bácsi a Popék oldalán lakott öt házzal kintebb, épp az utca középső részén. Tavasszal a patak új medret vágott magának a kertje mellett, úgy, hogy szinte bekerítette a telkét. A patak vize akkor az utca szélét mosta, arrébb visszafordult a medrébe, kis szigetet hagyva ott nekünk a senki földjéből. Ezt használtuk játszótérnek. Mi nagyobbak ott futballoztunk a kiszáradt meder homokján.

Mihály Feri bácsi átjött az újraépített pallón. Letette vasutasládáját; szerette nézni a játszadozó gyerekeket. Az egyik délután bőrkabátját is ledobta az utca felőli füves részre és ezt mondta:

- Fiúk, volna egy ötletem.

Megállítottuk a labdát, mert Feri bácsi tele volt jó ötletekkel. Egyszer elvitte a brancsot vonatozni; tehervonatot vezetett és vele mehettünk az első állomásig. Mondják, lekapták érte, amúgy sem volt a fejesek előtt szimpatikus fiú. Mi viszont roppant élveztük a kalandot, s hálából engedték, hogy beleszóljon az ügyeinkbe. Amikor azt tanácsolta, építsünk gátat a patakra, egy hétig hordtuk a követ, vágtuk a gyepféglát. A gát olyan erős volt, hogy aki rövidíteni akart, azon járt át a patakon. Fürdőhely lett itt, a környék strandja.

Szóval ez a Feri bácsi egy Makarenko volt, azt hiszem, abban az időben több ilyen ember is létezett, aki csak úgy, a maga jószántából, direkte kijelölt pártfeladat nélkül foglalkozott az ifjúsággal. Nem tudom, hogy más mit érzett, de az ilyen pillanatokban apámnál is közelebb tudtam magamhoz Feri bácsit.

- Kő kellene, fiúk, minél több - mondta Feri bácsi és hunyorgó szeme nevetett.

Hát akkor elmentünk és kidobáltunk egy csomó követ a patakból. Az utca hosszában nagy kupacokban állt a krumplikő, másnap és az utána való napokon targoncával hordtuk fel az utcára, s homokot is hordtunk, mert Feri bácsi szabadnapos volt. És azután is vagy két hétig, akárhányszor szabadnapos volt, fél térdre ereszkedve négy krumplikőből álló járdaszegélyt kalapált az agyagkupacok helyére. Az emberek látták, hogy ennek a melónak van értelme, és jöttek segíteni. És minden gyereknek víz- és vérhólyagossá vált a keze mire a járda elkészült. S akinek tetszett a dolog, a háza előtt a szegélytől a kerítésig kitöltötte a járdát egymás mellé rakott krumplikővel. A nőbizottságtól is volt kint valaki, és egyszer egy fényképészt hozott. Nagy hűhóval lefényképeztek minket és kitettek az újságba. A fényképről azonban hiányzik Feri bácsi; nem szerette a felhajtást.

Ősszel apám azt mondta, hogy első a nehézipar, és a középfokú fémipariba íratott. Sokan jártak akkor fémipariba. „Szép jövő vár ránk, mert mire megnövünk, annyi lesz a gyár, hogy megszámolni sem lehet. Miértünk meg kapkodni fognak, és ott sétálunk majd az új gyárban, égszínkék köpenyben.”

Szép kis rózsaszín felhő képződött ebből a dumából, naiv képzelgésünkben még egyszer akkorára fűjtük. Már a másodévet végeztem, amikor eszembe jutott, hogy nem ezt akartam. Az állami iskolában volt egy tanárom, franciát tanított és minden óra elején együtt énekelte velünk a Marseillaise-t.

„Dugattyú”, „lökettyű”, „forgattyú” - recsegte a jó öreg Vevé, a mechanikatanár, és eszembe jutott a francia szavak dallamossága. Erre az egyik bajkeverő ott bennem kihasználta pillanatnyi gyengeségemet: kimásztam a tanteremből az ablakon és leereszkedtem a villámhárítón. De a gimnáziumot nem érhettem el, oda újabb felvételi vizsga és szülői beleegyezés kellett. Fegyelemsértésemért pedig néhány napos kicsapás járt. Ezért aztán egyszerűen leléptem; átiratkoztam a szakmai iskolába, ahol ingyen ruhát, kosztot kaptam, és egy évvel kevesebbet kellett járnom, mint a középfokúban.

Az öregem később tudta meg a dolgot, mert akkor már az internátusban laktam. A gyűlések továbbra is hosszúak voltak, és neki más baja is volt; asszonyt szerzett magának. Az új asszonyt egy kisvárosban találta, aktivált a nőszövetségnél és rendszeresen felszólalt a gyűléseken. Jött vele egy lány is, Amáliának hívták, de ő erről nem tehetett, nálam egy évvel idősebb volt: igazán sohasem szerette az anyját.

Az „avató ünnepségre” engem is meghívtak, nagy botrányt nem csináltam, csak elmagyaráztam a „fiatalasszonynak”, hogy apám a levest forrón szereti, a mosdótálat az asztal alatt, s ellenkezni meg se próbáljon, mert akkor repül a tányér. Még mással is ijesztgettem, de keményen tartotta magát, csak mosolygott, s csodálkozott, hogy olyan magas vagyok, mint az apám. Akkor, hogy én legyek az erősebb, kipakoltam, hogy már egy hónapja kegyelemből alszom az internátusban, két fiú között; az egyik egész éjjel vakarózik, a másik minden szombat éjjel, amikor megjön a kuplerájból, az orromhoz nyomja a fertőtlenítő papírt. Ez hatott, de fordítva, mint ahogyan én szerettem volna. Otthon tartottak, tíz nap alatt kigyógyítottak a rühességéből.

A nyilvánosházat pedig még azon a télen feloszlatták.

Az öregem második felesége házas asszonynak bizonyult. Ezen kívül a külsejére is adott, kis festékdobozai voltak, abból rakott az arcára, merthogy ilyen volt az ízlése. A bal arcán orrmagasságban koromfekete szemölcsöt viselt, gesztenyebarna haja a vállát csapkodta, arc-kifejezése gyorsan változott, a csöpögő nyájastól a hamuszürke idegesig. Amikor karon fogta

apámat, fejtartása büszke volt; merev, mint a pulyka. Húvösen biccentett a szomszédoknak, fogadta az öregemnek kijáró köszönéseket.

Különben értett hozzá, hogy kényelmet biztosítson, sohasem ellenkezett, de a maga fejétől csinált mindent.

Családi demokráciánkat ilyenformán megfűrták, a gyűléseket néha-néha megtartottuk: az apám akarata szerint egyöntetű határozatok születtek; megszűntem ellenzék lenni. A végrehajtást azonban az új asszony irányította harminckilenc évével a vállán és az öregem jóhiszemű beletörődésével.

- Igen, Lujza néni - mondtam, és nem tudtak érdekelni.

Elvégeztem az iskolát, mindenütt rövidebbek lettek a gyűlések, apámnak több ideje jutott rám; el akart helyezni.

Az elhelyezkedésben specialista vagyok. Bármilyen állásra gyorsan és ügyesen szert lehet tenni, ha kiterjedt rokonsága van a munkaigénylőnek, s ha ezeket a rokoni kapcsolatokat megfelelően ápolni tudja. Ez jól bevált módszer: a rokon dolgozhat faiparban, a vámhivatalnál vagy lehet fegyházcser, mindegy. Ha például fémszakmában akarnak valakit elhelyezni, az érdekelteknek meg kell keresniük azt a legközelebbi rokont, aki ilyen helyen dolgozik. A legjobb persze az, ha van az embernek egy fejes rokona; előnye, hogy szakmától függetlenül tud intézkedni, mert egy fejesnek fejes ismerősei vannak. Ez már persze a második kategóriába tartozik. Abba, amelyikben az ismerősöket tartják nyilván.

(Hja, az ismerősök... Jó kicsi melegágy, körükben az ember gondtalanul pofázhat, szellemeskedhetik, csillogtathatja harci kedvét, még politizálhat is, megjátszhatja a kemény különvéleményt, duzzoghat és legyintgethet, mintha többrészes próbatükörbe csinálná az egészet, s figyelheti, hogy illik alakjához a sohasem divatos nyíltság, a bátor szókimondás és más egyebek, amiket mindennapi használatra magára venni nem mer csak egynéhány ember. Olyan, akinek nincs mit féltetnie, aki nagyon fiatal és tapasztalatlan, és nem számít, hol alszik; az étkezés és egyebek csak megszokás. A fehér abrosz mellett vagy a kávéházakban csak azért ül az ilyen, hogy összemérje magát a szemforgatókkal, a nagyzókkal, az affektálókkal, a titánokkal, hogy erősödjék hitében: ő valaki, különb, s évek múltán enyhe undorral adjon számat engedményeiről, arról, hogy megtört a nyíltsága, számító lett és lázongásait inkább csak baráti körének tartogatja szemszűrőként, pedig akkor mindenki tudja már róla, amit önmagának is oly kényelmetlen dolog őszintén bevallani.)

Külön kategória a borbély és a fisiseladó, akinek ismerőshálózata a legkiterjedtebb. (Felhívom az érdeklődők figyelmét, hogy az utóbbi időben a mészárosoknak, zöldségkereskedőknek, a rádió- és tévéárusítóknak óriásit zuhant a befolyásoló képességük. Ezekkel ne is próbálkozzanak.)

El lehet helyezkedni, továbbá kérvényezés útján, szimplán és ajánlással is. Az állami kihelyezést meg sem említem, kevesen veszik igénybe.

A kihelyezésem én sem fogadtam el, mert ez akkor sikk volt, és mert nem értettem meg az idők szavát. Abba a helyzetbe kerültem, hogy rengeteg állás kínálkozott, de egyiket sem tekintettem az én munkahelyemnek.

Apám káderes volt és káderes barátai és ismerősei is voltak. (A rokonságot, mint említettem, már születésemmel zavarba hoztam, később pedig úgy hozta a sors, hogy angyali természetemmel leszoktattam őket a nyakba borulásról, a kebelre szorításról, a nyálas csókolózásról és egyéb etyepetyékről, amiből arra következtettek, hogy belőlem hasznuk nem lesz. Lemondtak rólam, kinézték belőlem, hogy nem fogok hozzájuk tartani. Ha néha dicsérem magam, hát ezért

teszem: lekoptak rólam a rokonok.) Eljött hozzánk akkoriban valamelyik káderes, nem szándékozom kicsinálni, mit tudom én, lehet, hogy a legbecsületesebb káderes volt az egész városban. Szóval ott ült, borozgattak az öregemmel, amikor szóba kerültem. Gondolt egyet a káderes, és merészen kivágta, miszerint „el vagyok intézve”, és „szorítva lesz nekem egy hely”. Ez a káderes akkor kiábrándult az ifjúságból.

- Nekem csak ne szorítson senki helyet, nem azért tanultam a szakmát - mondtam. Aztán még hozzáfűztem, hogy mi, az ifjúság, néha odafigyelünk a gyűléseken, észben tartjuk a politikai körökön hallottakat, ha már úgy esett, hogy végig kellett fenekelnünk tisztességgel.

Ilyeneket mondtam és szép kerek előadás gombolyodott le az eszem tokjáról, a pasas meg belegabalyodott éles gondolatmenetembe; el is vágta készülő ellenvetéseit benne; a vér arcába tódult, dűhe perceit alatt szép pirosra érlelte.

- Na látod, János, ilyenek a mai fiatalok!

- Mit mondtam: nem fogadja el! - mondta apám, és azt hiszem, egyetértett velem.

8.

Tíz kérvényt adtam be különböző helyekre, mert nem voltam válogatós, oda mentem volna, ahol felvesznek. De ez az ügy nem ment nekem valami jól, pedig a műszaki rajzórán tanult szigorúan egyforma betűkkel írtam meg a kérvényeket, és azt sem mondhatják, hogy untatni akartam a nagyon Tiszten Igazgatóságokat: kérésem három sorban elfért. Egy hónapig tartott saját kérvényeimmel való ügynökösködésem, és ez alatt csinos vitákat tudtunk lebonyolítani mi, ketten apámmal. Ő nem tudta, hogy bennem hányan vannak, nem értette, hogy ha egyszer fickándozom és felugrálgatok a székről, máskor miért hallgatok bűnbánóan.

- Én biza, nem engedném a fiamat munka nélkül csavarogni - jelentette ki egyszer Lujza az apámmal folytatott vita holtpontján. De a sors úgy hozta, hogy engem nem bántott, éppen aznap került a zsebembe a felvételi cédula. Segéd munkásként alkalmaztak a gépgyárban, örültem neki, mint egy nyereményes lozinpliknek, amit az utolsó három lejével vásárol meg az ember. Korai öröm volt; falat véstem, vasat hordtam és sepregettem a nagyműhely órabérben. A dohány kevés volt, a meló unalmas, és ráadásul tönkrement a téli ruhám, mert a gépgyárban mindent áthat az olaj. Ez a dolog érzékenyen érintett, ugyanis párbeszédeink alkalmával egyszer könnyelműen kijelentettem, hogy önellátásra rendezkedem be, és ezt a hibámat még ma sem tudom kiküszöbölni; marhául szavatartó vagyok.

Az öregem akkoriban kezdte a „lemezgyűjtést”, Ilyeneket mondott:

- Csak szomorúságot okozol nekem, nincs benned semmi örömöm, iskolába adtalak, nem végeztél el, szakmára iratkoztál, rendben van, nincs ellene kifogásom, kell a szakember. De most mit dolgozol? Mire jutsz így az életben?! Mások bezzeg ki tudják használni az óriási tanulási lehetőségeket. Nézd, a híres Ali barátod érettségizik, és hány és hány ilyen gyereket tudok. Te nem látod, főlének akarnak kerülni, jól tanulnak, vág az eszük, míg a munkásszülők gyermekei lazálnak. És milyen munkásszülőké? A vezetőké, akiknek példát kellene mutatniuk. Kérdelem én, miért éppen a vezető elvtársak gyermekei nem mennek semmire? Baj van velük az iskolában, nem áll az eszük a jóra, csak a sétafikálás, a léhaság, a züllés kell nekik. Miért? Hát én megmondom neked. Azért mert igen jó dolgotok van. Én a te korodban már eltartottam a családot, pénzt adtam haza, komolyan gondolkoztam, kész voltam az életre. De nektek mindenetek megvan. A jó ebéd, a ruha, a mozi: minden. Minek törnétek magatokat, mi?! Hát így nem épül fel a kommunizmus, tisztelt úrfi!

Az öregem dühös volt, csapkodta az asztalt, és olykor körbesétált a szobában. Enyhén iksz lábait összedörzsölte, hallatszott, ahogyan sziszeg a szövet. Időt kaptam a gondolkodásra.

„Tisztelt öregem - szólalt meg egy hang bennem -, először is felhívom a figyelmedet arra, hogy a gyerek nem azért van, él és forgolódik ebben a rohadt életben, amiért te gondolod. A gyermek nem kirakati bábú, nincs szüksége csodálatra, még kevésbé az a rendeltetése, hogy örökösen az apai büszkeséget csiklandozza. Továbbá a gyerek nem magántulajdon, nem dróton táncoló bábú, udvari törpe vagy jóképű kéjné. Szögezzük le egyszer és mindenkorra: nekem, mint gyermeknek saját akaratom, elképzelésem és intencióim vannak ebben az életben. Nemcsak zabálok, öltözködöm, melózom, hanem gondolkodom is. Arról viszont nem tehetek, hogy elképzeléseim nem mindig klappolnak az élettel. S ha akarod tudni, nem tud érdekelni, hogy más mit csinál.”

Aztán két másik hang összekeveredett bennem.

- Az iskolát valóban ellőtted, fiú!

- Nem szerettem.

- Miért nem csináltad azt, amit szeretted?

- Hiszen éppen azt akarom. De mit tudom én, hogy mi tetszik nekem. Még olyan keveset láttam.

- Barátaid többre viszik.

- És a becsületesség, az egyenesség, a szókimondás és a nyíltság, az mind semmi? Ezzel kellene előrejutni az életben, nem meghajlással, lelki önsanyargatással és akarnoksággal.

- Tudod, mit beszélsz, te fiú? Ez anarchizmus. Az élet nem végeláthatatlan rét, ahol csikóként fel-le szaladgálhatsz. Szabályok vannak!

- És korlátok...

- Normák. És mindenki betartja ezeket önszántából.

- Látod, éppen ez nem igaz.

- De én nem züllök, és nem léhaskodom.

- Előre nézz, fiú, lehet, hogy éppen oda vezet ez az út...

- Gatyázz csak, gatyázz - legyintett bennem a nyegle -, így szépen káderezz csak, még meggyőződ magad.

Apámnak pedig ezt feleltem:

- Ide figyeljen, édesapám! Én megtanultam egy szakmát és szeretem. Van alapom, amelyen biztosan megállhatok, mert a munkát megfizetik és megbecsülik a munkást. De én még sok mindent meg akarok ismerni és próbálni, mert ilyen vagyok. Nem érdekelnek a diplomák, az elismervények, utálom őket, éppen azért, mert nagyon hadakoznak, tülekednek értük. Ott van nálunk Balla bácsi; a részlegvezetők hozzá fordulnak tanácsért. De jött a múlt héten két fiatal mérnök, nem tudták bekapcsolni a köszörűgépet. Nem diploma kell oda, hanem egészen más. És az, hogy egyik-másik fejcs gyereke léha lesz, mindent készen vár, hát ez igaz.

- Látod, ez a tiszteletlenség ránt vissza téged... - csapott le az öregem, de nem engedtem, hogy folytassa.

- Rendben van, a „fejes” helyett legyed vezető elvtárs. Szerintem az a baj, hogy ezek az elvtársak reggel mennek és este térnek haza, nem is látják a gyermekeiket. Igen elfoglaltak, belátom, de miért akarják jóvátenni mulasztásukat azzal, hogy évenként kétszer megjelennek az iskolában és elbeszélgetnek a tanárral, aki aztán biztosítja a papát a fia előmeneteléről. Nem akarok általánosítani, csak néhány esetről tudok. De mondja, miért nem foglalkoznak ezek a papák... jó, vezető káderek, a saját gyermekeikkel? Miért nem szakítanak időt erre, ha akkora fontossága lesz ennek a dolognak a kommunizmus építésénél? Hiszen saját gyermekeikről van szó, és ha már vannak gyermekeik, miért nem tartják kötelességüknek nevelni őket? Vagy nekik nincs ilyen kötelességük? Megfeledkeztek erről? Mert az még nem minden, hogy ellátják őket, ruházzák őket és a többi. Engem például nem tud érdekelni az anyagi, különben is észrevettem, ügyel arra, hogy megtartsam proli külsőmet. Dehogysis szemrehányás ez, mondom, engem nem izgat, viszont az fáj, hogy csakis az anyagiakra gondol. De a ruha elkopik, ezt a bizonyos, jólétet elfeledjük a kommunizmusig. Mit viszünk magunkkal hát?

Remegett apám szája széle, minduntalan hátrasímitotta a haját, észrevettem, hogy kopaszodik.

- Engem akarsz te nevelni, tanítani? - kérdezte fenyegetően, apró fekete szeme ide-oda ugrált. Angyali nyugalom szállt meg; én megtanultam vitatkozni, más tanuljon meg elviselni - gondoltam.

- Én nem akarom apámat tanítani, csupán arra emlékeztetem, hogy mindig azt mondta: nyílt legyenek és legyen véleményem.

- Elég sajnós, hogy ide jutottunk! Hogy ez a véleményed. Komolyabban kellene felfognod az életet. Tudod, hol lenne a helyed? A te korodban én már szerveztem, agitáltam, politikai munkát végeztem. Úgy illene, hogy aki ilyen családban nevelkedik, többre vigye. Nem választottak be egy bizottságba sem, pedig ott kellene lenned az ifjúmunkások élén. De hiszen te még magadat sem tudod irányítani...

Rajtam volt a sor, remegtem dühömben.

- Látja, ez az, amit egykettőre kiutálnak nekünk: a bizalmatlanság. Sétafikáltok, zülltök, léhaskodtok, nem tudjátok, mit akartok, ez jár nekünk. Hát én tudom, hogy mit akarok! Ember lenni, anélkül, hogy a maga dicsfényébe kapaszkodnék. Úgy, hogy ne köpjének utánam az emberek, ne mondják: „Na, ezt a barmot is jól feltolta a papája.” Nem akarom, hogy a káderlapom legyen a varázsszőnyeg. A magam erejéből akarok repülni. És tudja mit?!... Nem akarok tudni róla, hogy van magasság és mélység. Mert aki megtalálja, amit akar, annak csak magasság van. És én meg fogom találni.

És a hangok bennem újra elcsitultak, mert ez nagy fogadalom volt; visszavonultak tanakodni, hogy most már mi lesz; én pedig beiratkoztam az esti líceumba.

9.

Ha úgy érzed, a munka, amiért megfizetnek, nem érdekel, s a gyár, amelyik terjeszkedik, nem neked épül, a pincér a sarki kiskocsmában nem neked nyitja a habzó sört, az öntözőautó nem érted mossa a járdát, s a fákat az utcán nem neked szépítik, ha úgy érzed, hogy a lányok nem fognak visszamosolyogni rád - jobb, ha elmész.

Hárman ültünk a vonatfülkében. Sanyi jó pénzes munkára vágyott.

- Két testvérem van otthon, anyám azt mondja, tanuljanak. A tanítás ingyenes, az egyik bentlakásban van, de az öregasszony fél, hogy nem tud eleget keresni rájuk, mert beteges. Egy-két évet melózom, összeverek egy kis pénzt: mérnök akarok lenni.

A vállas, de apró termetű figura minden mondatánál furcsán szipogott.

- Hagyd abba - mondtam. - Idegesít.

- Ja... Majd megszokod - mondta -, tudod, légnyomás ért.

- Uralkodj magadon, kérlek - forszírozta tovább Ali, pedig már éppen megsajnáltam.

- Ide figyelj, te simigyerek - mondta rekedtes hangon Sanyi - viseld magad szépen, különben a tyúkszemekre hágnak. Ezt a dolgot nekem az égből küldték, és ennek megfelelően kell ezt fogadni.

Aprókat rángatózott és mosolygott hozzá, hogy sértése telibe talált. A későbbiek folyamán szépen feltöltöttem tőle vagány-szókészletemet.

Ali nyakában aranyláncon kis kereszt lógott, ez láthatóan idegesítette Sanyit. De Ali amúgy is le volt törve, mert erre az útra őt a sikertelen felvételi vizsga készítette. Az orvosira, mint mindig, ezen az őszön is rengetegen jelentkeztek. Egész úton duzzogott.

Sanyi szimpatikus fiúnak bizonyult, folyt belőle a vice, csak azt nem szerettem, hogy mindenáron politizálni akart. Zavaros dolgok kavarogtak a fejében.

- Édesapám, nekem a rendszer smafu. Meló legyen dögivel, én majd kihozom belőle a dollárt. Kismesternél tanultam, hullára dolgoztatott a semmiért, a keserves jóistenit, de azt hiszed, az államnál jobb? Lazsálnak a palik: alma a lóvé, túró a meló. Na, de most megpróbáljuk. Az építőtelepen van pénz dögivel. Hanem te ilyen savanyú pofával nem sokra viszed.

- Nyugalom, a törtetés nem kenyerem...

- Ja, az más. Szóval te vagy az, aki, öntudatból megy építeni a szocializmust?!

- Nem lehet mindenki olyan, mint te vagy. Ritka madár...

- Na, jól kifogtalak. Neked biztosan pártkönyved van...

Sanyi a két ülés között állt. Sípcsonton rúgtam és ráborítottam a bőröndjét. A nehéz fabőrönd nyitva volt; ételmaradék, két foltos ing, alsónadrág, stoppolt zokni, egy csomó brosúra és egy kötés műszaki könyv esett ki belőle.

- Sajnálom, bocsáss meg - mondtam. Összeszedtük a holmiját és kezét nyújtott. Érdes volt a tenyere, ujjai sárgák a nikotintól.

- Majd megszokod, hogy én vagyok az ellenzék. Szeretem húzni az embereket, sok mindent összepofázok; ennyi az egész.

Az építőtelepen sár volt, és hideg szél söpört a tenger felől. Azt ajánlották az irodán, tanuljunk meg exkavátort vezetni, akkor indult egy tanfolyam. Lelkesedtünk, mert nekünk való feladat volt. Ráncigáltuk az exkavátor botkormányait, beletapostunk a pedálokba és az óriási gép engedelmeskedett; mint vajás kenyeret az ember foga, harapta a földet. És mi vihogtunk, akár a gyerekek.

Ali egy hét múlva hazautazott. Azt mondta, van oka: ellopták a kabátját. Tavaszra már megvolt a magunk gépe, kiegészült a társaságunk, féllábú ember kapott helyet a hálónkban. Pneumatikusan működő mülába volt, egy nagy ládában rengeteg fehérneműje és ruhája. A gépkocsikhoz értett, kínosan ügyelt a tisztaságra, csupán fehér ingből tizenkét darabja volt.

Ez az ember azt mondta, nem politizál, de ehhez igen furcsa volt az élete. Tizenhét éves volt, amikor már tankot vezetett és a fronton harcolt, kétszer kilőtték; a nyakán látszott, hogy összeégett. Amikor hazakerült, behívták; eljött a katonaideje, és valóban peches ember volt, mert valaki a határon túlról térdkalácson lőtte. Háromévenként adtak neki két mülábat és havi nyugdíjat is kapott. Harmincéves sem volt, amikor felesége otthagya, pedig szép szőke, kék szemű ember volt, nálunk, a barakkban Dajcsnak hívták. Sanyi bámulta ezt az embert. Talán mert nem látott még tizenkét fehér inget egy méretre, de lehet, hogy az hatotta meg, hogy Dajcs kijelentette, senkire sincs szüksége, egyedül is megél, akár a jég hátán is; saját magának adta be az injekciókat, ha a mülába felsértette a combját.

Jött a nyár, porzott a föld és alig látszottunk ki a munkából. Az egyik nap, amikor egy váltásban voltam Sanyival, Dajcsot az ágyban kaptuk, két ember hozta haza, zöld volt és gyenge, epét hányt. Kompótot és csokoládét szereztünk neki, forgolódunk körülötte, mint a bábaasszonyok.

Másnapra megunta a falat nézni, kifelé fordult és azt mondta, elmegy innen, nem kapott fizetésemelést.

- Tudok egy helyet, jobban fizetnek és veszélyességi pótlék is van. Sándor velem jön - jelentette ki.

Olvastam vezércikkben a helytállásról - és nem hatott meg; szavalták valahol, hogy mi a kötelesség - azt mondtam, magas nekem; apám azt hajtogatta, sétafikálunk az életben - tiltakoztam. Most mit tegyek?

- Mit akarsz te tulajdonképpen ebben az életben? - kérdeztem.

- Pénzt! Pénzt, érted, hogy mi az; sok pénzt keresni - ordította -, ehhez jogom van! Nem?!

- Azt mondtam, velük nem vitatkozom, és elmentem a gépkocsiparkhoz. Kérdeztem: mi volt itt Dajccsal. Ott dolgozott a párttitkár, az rakott be minket az iskolába. Szúrósan megnézett, nagy lajhár ember volt; istentelenül dörgött a hangja.

- Ha éppen tudni akarod, üzletet ajánlott a technikusod. Rendbe hozza az üzemanyagmérleget, ha kap még egy fizetést.

Az üzemanyaggal már régóta baj volt a telepen. Az exkavátorok töménytelen sok olajat fogyasztottak, sokkal többet a megengedettnél, a gépkocsik ették a benzint.

- Menjen az ilyen az anyjába! - mondta a garázmester és köpött hozzá, pedig hát róla mindenki tudta, hogy egy nagy „szivacs”.

Ezek után nem volt kedvem elbúcsúzni tőlük.

10.

Éppen kiadták az öltözetet, és megfelelő méretű nemezcsizmát kaptam, amikor hívatott a mérnök, és rábeszélte, hogy menjek el sürgős munkára, valami rajzot másolni, mert valahonnan hallotta rólam, hogy ez megy nekem. És látta a klubban a nyomtatott írással készített irataimat. Vannak emberek, akiket nem lehet visszautasítani és ez a mérnök ilyen volt. Ez az ember

mindenkinek előre köszönt, mint egy falusi, nem lehetett őt a köszönésben megelőzni. És ha valaki azt hiszi, hogy ezzel be akart vágódni a melósoknál, akkor nagyon téved. Végezte a maga munkáját, nem úgy nézett az ki, mint aki mindenáron fraternizálni akar velük. De az embereknek jólesett, hogy a mérnök mindenkit a nevére szólít, s feljegyzik a panaszokat. Háromszáznál több nevet kellett észben tartania, és soha nem hibázott.

Nem szívesen mentem az új munkára, mert vissza kellett adnom az új pufajkát, káromkodtam is ezért; a kezem remegett, tuskihúzóval nem lehet így bánni. De aztán belejöttem, az igazgatóságnál meg lehetek elégedve, behívtak, és újabb munkát adtak a kikötőben. Jó három hónapra való munka volt. Úszódarun laktam egy öreg tengerésszel, aki unalmában meséket morgott nekem.

Megáll az ész, hogy milyen emberi sorsok vannak. Az öregnek nem volt senkije, pedig akinek hófehér haja van, és a bőrét sós szelek cserzik éveken át, otthonra vágyik. Tetoválásait unta és még a saját hangját is utálta, mert szavaival nem volt kit simogatnia.

Kék csíkos tengerészinget viselt az öreg, lötyögött szikkadt mellén, és egy alkalommal felhúzta az ingét és megmutatta Liát; a nőt a Marseille-i kikötőből. Lia szíve az öregével együtt dobogott és nyíl volt beledöfve, a feje az öreg vállára borult, tetovált körvonala mély volt és aránytalan.

„Két hétig álltunk a kikötőben, és egy kocsmában sört ittunk rummal. Az emeleten szobák voltak és nők; amikor nem voltak foglaltak, felszolgáltak. És Lia kiszolgált engem. Nagy mandulaszeme zöld volt, és nem nevetett, ha megpaskoltam karcsú csípője alatt. Haját befonva viselte, arcán nem volt festék, kreol bőre hűvös volt és combja hosszú. És istenem, micsoda melle volt. Mint két bója, ringatózott a levegőben. Két hétig mindennap ott voltam és szirénnek néztem azt a lányt, amilyennek a mellemre tetováltattam. Szívemet adtam a szirénnek, benne dobog, és ha a vállamra nézek, látom őt, mandulaszeme él és hívogat, mint a világítótorony. Pénzt csináltam, amiből tudtam, és minden este botrányt rendeztem, ha valaki kötődni mert a lánnyal, mert én két hétre megvettem őt, engem szolgál ki, és engedte, hogy elnézzem szabályos vonalait; megcsodáltam, mint egy iskolahajót. De felmenni nem mentem fel hozzá.”

„Szerettem egy lányt a falumban, amely a Duna mellett van. De mielőtt megláttam és megszerettem, sokfelé hajóztam a világban, és a kikötőkben szórtam a pénzt, minden nőt kipróbáltam. Valami betegséget is kaptam tőlük, kikezeltek és el is feledkeztem erről, de nem kívántam utána a nőket; úgy látszik, megkomolyodtam, gondoltam, és nem törődtem a dologgal. De ez a lány, akiről beszélek, várt rám. És egyszer hosszú útról érkeztem haza, hogy megtartsuk az esküvőt. Nem tudhatták, mikor jövök, lassan mentek az előkészületek. Kettőnk ez nem érdekelt, mert sétáltunk a parton és boldogok voltunk, szép terveket gondoltunk ki az életünkről. És harmadnap a lány nagyon megkívánt engem, amikor az ölemben tartottam. Egy tisztáson ültünk, szomorúfüznek támasztottam a hátam. Azt suttogta, hogy már az enyém, egészen az enyém. Megpróbáltam, de nem tudtam szeretni. S akkor dühömben sírtam és lerohantam a dombról, a vízbe vettem magam, nem értem, miért nem tudtam belefulladásni. Lia nagyon hasonlított arra a lányra, akit nem mertem magamra tetoválni.”

És én az ilyen történetekből megtanultam, hogy az életben vannak olyan pillanatok, amelyekre érdemes mindent tartogatni.

Aztán amikor újra tavasz lett és a sétányon hajnalig szólt a gitár, a tenger felől meleg szél bújt a lányok szoknyája alá, és új színeket hozott lágy hullámain, rám mosolygott egy lány. Megfogtam a kezét és elvezettem a parkba; megkérdeztem a nevét.

- Vika - mondta, és tréfásnak találtam, mint a kakukkot, ha megjelenik az óra belsejéből. Kicsi, szeplős, vörös hajú lányt vezettem, aki huszonegy éves volt, éppen négy évvel idősebb nálam; komoly udvarlója feleségül kérte. Vikának gyermekszeme volt, egy nyáron át néztük egymást; udvarlójának azt mondta, várjon. És nem tudtunk betelni egymással. Ha azt kérdeztük, meddig leszünk boldogok, nem tudtunk időben kitalálni olyan messzeséget. És ha azt kérdeztük, mi lesz velünk, nem tudtuk előre látni a következő percet. Egyszer azonban Vika nem jött a találkára, és másnapra gyermekszeme eltűnt, egy nő nézett fel rám, józanul és hidegen mondta az igazat; nem várhat meg engem. Pedig biztattam, gyermekszeme megmarad, de ő az alakját féltette, s szeme alatt a készülődő ráncoktól megriadt s attól, hogy talán senkié sem lesz, magára marad.

Azt mondta, tanuljunk meg lemondani, s hogy segítsen, bemutatta a férjét. Ezután nem fogadtam a köszönését, más lánnyal jártam. És aztán sokat egyedül, családi házas és kertes utcákban.

És megkérdeztem az öreg tengerészt, lemondani, hogy kell.

- Lemondani?... - csodálkozott. - Lemondani nem kell. Felejtetni nehéz!

11.

Apám olyan volt halálos ágyán, mint egy gyermek. Nyöszörgött, szeméből mindegyre patakzott a könny. A nővér, aki a fehér köpenyt felsegítette rám, azt mondta, semmihez se érjek, fertőz. Álltam az ajtónál, és néztem az öregemet. Sárga volt, mint a viaszbabuk, élettelen, csak apró szemei ugráltak, mint menekülni készülő szürke egerek. A fehér kórházi ágyon egy csaknem teljesen kopasz, csupasz arcú idegen ember feküdt; testének vonalait egyetlen lappá simította a takaró.

- Ott hagytad őket - nyöszörögte apám, Erőfeszítésébe került, hogy összeszedje élettelen ajkait.

- Mi ott bevégeztük... Hazajöttem. - Nem tudtam, mit kell mondani ennek az embernek; az ajtó előtt hallottam, hogy biztosan elmegy.

- Most mihez kezdsz? - Keze idegesen rángatózott a kék takarón, mint felrepülni készülő nagy sárga pillangó.

- Keresek valamit...

- Én... - suttogta a beteg, és eleredtek a könnyei iszonyúan kihegyesedett orra mentén.

Lujza toloncolt ki a szobából, ápolt volt, mint mindig, szemét vörösre dörzsölte.

- Nővér, nővér - sipította. - Adjanak még neki injekciót.

Megvárta, míg az orvos és a nővér közelünkbe ér, akkor ingatni kezdte ájtatos képét.

- Fiam, fiam, hogy tudsz ilyen szívtelen lenni. Megkeserítetted utolsó perceit.

Az orvos azt mondta, menjünk haza és nyugodjunk meg. A városközpontig kísértem Lujzát, és egy közönségest meg egy örültet türtőztettem magamban.

- Kétszínű vipera...

- Le kell szakítani a fejét és szeleteket csinálni belőle, mindegyikre rá kell írni, hogy „korai öröm”, „korai megnyugvás”... „korai, korai, korai”... És szét kell szórni a tereken és a temetőben, ahol első férje nyugszik. És a járókelők összeszedik a kétszínű cetliket, és egyes

sorokban kimennek a temetőbe, hogy gyertyalángnál elégessék a fehér és fekete meghívókat. A feketéből piros hamu lesz, a fehérből kék, és sáros pocsolyákba hullnak, ahonnan dögletes bűz száll fel, csípős, könnyfakasztó. És mindenki mikrofonba mond imát. Amikor pedig mindenkinek hangszalagra vették a sóhaját, összevágják, és egymásra ragasztják az átkokat, egyszerre játsszák vissza, dörögve, recsegve, hogy belerepednek a kövek: „Milyen ember vagy te, Lujza!”

A központban havat takarítottak; a só rágta az aszfaltot.

- Nem fog meghalni - mondtam Lujzának, és megindultam a külváros felé.

Tavasza hazahozták apámat a kórházból és elmondta: amikor bevitték operálni, biztatta az orvost, vágja csak nyugodtan, szisszenni sem fog. Szívesen fogadták kijelentését, bár tudták, fájdalma nem lesz a műtét alatt: az érzéstelenítő erős. De ebben a kijelentésében csirája volt az akaratnak; gyógyítani e nélkül nem lehet. A műtét jól sikerült, halvány vonal maradt csupán apám nyaka körül, piros vonal. Ezután egyre ritkábban nyíltak meg könnycsatornáit. Ritka gyógyszert küldtek a párttól, úgy látszott, minden jóra fordul, de az öregem nem hitte, hogy végleg felgyógyul.

Nem találta helyét a lakásban. Lujza a régi bútorokból egyet sem hagyott meg, diófafurníros kombinált szobabútort vásárolt, nagy kerek asztallal; az asztalon vörös bársonyterítő volt, rajta csipke és csavaros kagylók hamutartónak. A kredencet megrakta csecsebecséivel, lánykori emlékei: nipppek, dobozok és üvegcsicomák voltak. A falra díszszőnyeg került. Divatos özek merevedtek rajta fenyves alján, és víz folyt a zuhatagból. Mindez különféle rikító színekben. „Hogy tudtak ilyent büntetlenül csinálni?” - tört ki a látogatókból a megrendülés, amikor megpillantották a szőnyeget. Ágy helyett rekamié került a szobába, rajta tizenkét kicsi díszpárna különböző színű selyemhuzattal. Az íróasztal kikerült a fűskamrába. A konyha már régebben Lujza ízlése szerint nézett ki. Most mindkét helyiségben apám több fényképe függött fekete keretben. A fekete szalag, amivel - ha elérkezik az idő - át kell majd kötni a képek sarkát, gondosan elő volt készítve. Egy kisebb képen az öregem szíve tájékán kis kör alakú képről Lujza mosolyogva tekintett le reánk.

Én akkor már rég nem ott laktam, a külvárosban kaptam bútorozott szobát havi kétszázért. Amália még az ősszel sürgősen férjhez ment egy orvoshoz, akit kihelyeztek valahova a hegyekbe. Lujza akkor duzzogott egy kicsit, de megígértette velük, hogy legkésőbb öt év múlva visszajönnek, akkor kiadja a lánya teljes stafírungját.

Apám körbejáratta a tekintetét a szobában és sóhajtott.

- Meghalok, ez mind nektek marad...

- Igen, apukám, igen - mondta Lujza és zárdai külsőt öltött.

Hetekig feküdt az öregem a szobában. Amikor meglátogattam, mindig ágyban fogadott. Legtöbbször nyöszörgött, de előfordult, hogy váratlanul felugrott és körbeszaladta az asztalt.

- Tudod, mit mondott nekem az egyik orvos, amikor halálomon voltam?! Azt mondta: „A legjobb az lesz, ha most hazamegy... Virágok között sétáljon a zöldben...” Érted, mit akart ezzel mondani?! El akartak pusztítani a gazemberek.

Aki két évet fekszik kórházban, valóban megutálja az orvosokat. Értettem ellenszenvét és csitítottam, próbáltam bátorítani. De egy bizonyos koron túl az embernek rögeszméi támadnak, nem tud tőlük szabadulni; ragadnak, mint a bogács.

- El akartak pusztítani egy kommunistát! Engem! Belementem a játékba és engedtem.
- Lehetséges, mert hogy fontos ember. Érdekükben állott.

Az öregem megállt, tekintetét vizsgálódva végigfuttatta szokatlanul komoly képemen, és szó nélkül visszafeküdt az ágyba.

Én láttam embert meghalni, az állomáson egyszer előttem esett össze egy hivatalnok külsejű férfi. Nem csinált nagy cirkuszt, kicsit odasimult a falhoz, és a földre csúszott. Közben rám nézett, és nem tudtam megállapítani, milyen színű szeme volt, mert pupillájának feketéje mindent eltakart, mint ahogyan a gyász takarja az életet; az arca csodálkozott, amikor a feje alá tették aktatáskáját, és sokáig így maradt, mert nem volt mivel letakarni. Az emberek hümmögtek, amiért az állomáson érte a halál ezt a hivatalnokot. - Nem fog megérkezni, sehova sem fog megérkezni, mert elment - mondták. Szó nélkül ment el és mégis szép halála volt. Senki sem tudta, hogy milyen volt az élete, de az biztos, hogy szép halála volt, én láttam; kicsit csodálkozott, pupillája szép lassan kitágult, nem akart cirkuszt csinálni abból, hogy ő elmegy.

És láttam télen a busz alá esni egy velem egyidős fiút. A kerék a bordáit törte össze, és nem ő kiáltott, a kerék préselte ki tüdejéből a levegőt; csodálkozott, hogy máris el kell mennie, a kiskabátját átütő melegségre figyelt, amikor az autóbusz kerekét eltolták a melléről. Azóta minden embert féltek: mi lesz, ha nem tud szépen meghalni. Ismerek néhányat, elmondhatom, életüket is ismerem, sok olyan van, akit tisztelnem kell, mert szépen él, de félek, nem tisztelhetek mindenkit úgy, ahogyan azt megérdemelné, ha cirkusszal megy el. Ha vacakol az életéért és kinnal rajzolt képét hagyja itt nekünk. Nekünk, akik nem tehetünk arról, hogy egy ember, aki szépen leélte életét: halott.

Vitatkozni volt kedvem.

De az öregem már nem volt a régi, nem lehetett vele vitatkozni. Érzékeny volt, újra és újra megeredtek könnycsatornái, most már szégyellte ezt előttem, a fal felé fordult.

- Nem sokat élek én már - mondta, és erre rendszerint berohant a szobába Lujza.

Szedelőzködtem. Azután egyre ritkábban láttak arrafelé.

12.

A patak partján jártam be dolgozni, reggel korán még nagyon friss volt a levegő, és egész megbontatlan a csend. Negyedóránként dudált valamelyik gyár, nagyon lassan mentem, a dudaszó tételekre osztotta a bennem zsongó zenét.

Gitárt vásároltam, és néha beleakasztottam ujjaimat a húrokba, de nem tudtam visszaadni a bennem rejlő zenét. És úgy-ahogy megtanultam a hangokat leírni, mit sem használt; azt, ami fülemben csengett, bőrömben bizsergett, lehetetlen volt megfogni.

Egy szövetkezetben kaptam munkát, ahol huszonkét nő kerékpárküllőt készített. A mesteren kívül kellett még egy férfisegítség. Anyagot hordtam, fűröt edztem és fentem; gépeket állítottam be, és csodáltam a munkásnőket. Nyolc órát ültek egyhuzamban, kézi fűróval menetet vágtak a csavaranyákba, s közben úgy meghányták-vetették a világ dolgát, mint a kiskapuban ülve a háziasszonyok teszik.

Egyik húgom lehetett volna, a másik nővérem, és volt olyan, aki anyámmal lett volna egyidős.

Zsóka a feleségem lehetett volna. Érte maradtam, mikor az ismerősök hívtak a gépgyárba.

Zsóka fekete hajú, ritka fogú, árva lány volt és én közel éreztem magamhoz. Ha együtt dolgoztunk a dróthúzó gépen, apró kacajokkal és bizsergéssel telt meg a levegő körülöttünk. Minden jól ment, azonban Zsókanak is volt egy pasasa, mert nincs a világon olyan nő, akinek ne lenne valakije. És egyszer az öltözőben kellett dolgoznom, mert ott volt egy szabad gázcsap; mire végeztem a fűrészek edzésével, dél lett, de nem mehettem ebédelni. Az udvarlója cirkuszt csinált; eltűnt az órája a szekrényéből. Ez egy igen jól megszervezett akció volt, mert nemsokára ott voltak a rendőrségtől, és mindenki tudta, hogy rajtam kívül senki sem volt az öltözőben. Akkor én felöltöztem, és elmentem a milíciára, és röhögtem magamban, hogy ilyen palik is vannak a világon, így akarnak maguknak nőt szerezni.

A hadnagy kötelességének tekintette a karórát visszaszerezni, mondta, hogy többek között őt ezért fizetik. Semmi bajom nem volt nekem ezzel a hadnaggal, bizonyára igen jól megértettük volna egymást, ha az óráügyet közénk nem penderítik.

- Nézze - mondta a hadnagy -, maga fiatal, megértem, mással is előfordult már ilyesmi; nem is tudja az ember, hogyan. Adja vissza azt a vacak órát, s mi részünkről befejezettnek tekintjük az ügyet.

Mit felelhettem? Nem volt nálam az óra.

- Gondolkozzék egy kicsit - mondta, és kitéssékelt a várószobába. Gondolkoztam, és hamar rájöttem, honnan fúj a szél. Egy óra elteltével hívtak és kérdeztek. Mondtam, hogy mi van a lánnyal, persze, történetemnek nem volt meggyőző ereje. Azt mondták, gondoljam meg. Ültem a várószobában és elolvastam egy-két brosúrát, de nem akartam elálmosodni, mert délután ötkor kezdődött az előadás az esti líceumban. Mondtam a hadnagnak, hogy meggondoltam a dolgot. Várta, hogy adom az órát is. De én felvilágosítottam, hogy gondolkodásom eredményeképpen elhatároztam: nem maradok tovább, köszönöm a szíves vendéglátást. Akkor egy kicsit mérges lett, és aláíratott velem egy nyilatkozatot. Aztán elsorolta a jogait a kivizsgálás kapcsán és kötelességeit az állammal szemben. Azt mondta: ebben az ügyben sem könnyű kiigazodni, egyelőre bízik bennem, hogy igazat mondtam. Elnézésemet kérte, és én meglepődtem, mert biztos voltam, hogy nem tudja, ki az apám.

Másnap Zsókatól megkérdeztem, hiszi-e, hogy én loptam el azt az órát. Azt válaszolta, nem tudhatja; sajnálta, hogy nem fogom elvenni feleségül.

S akkor már mehettem volna jobb munkára, semmi sem tartott vissza, de jött egy fiú faluról, fiatal volt, még gyerek. A lakatosok elküldték kompresszióért egy vederrel, és még járni sem tudott rendesen; furcsán rakta a lábait. Maradtam hát, mert úgy éreztem, maradnom kell, az élet mindenkinek kioszt barátot, támogatót, aki útját egyengeti, öreget, akitől tanácsot kap. És mindenkinek vállalnia kell barátot, olyat, akit támogatni kell, aki tanácsot kér. Velem lakott ez a fiú és befejeztük iskoláinkat, járni is megtanultunk szépen, úgy egyengettük egymást, hogy ne fájjon. S miután bevégeztük, amiért összefogtunk, kifűjtük magunkat, azt mondtuk: nélküled nehezebb lett volna. Aztán elmentük útjainkra. Ő most nyelvtanár valahol.

És akkor bementem a gépgyárba. A káderes kicsit hümmögött, hogy mennyi minden van beírva a munkakönyvembe. Nem szégyelltem, elmondtam: valóban sokfelé jártam és van egy kis tapasztalatom, de nem vagyok egy könnyű tollú vándormadár. A káderes leültetett, feldobott egy cigit, és elmesélte, hogy rengeteg baja van a fiával, aki idősebb lehetett nálam vagy öt évvel.

„Még rövid nadrágos volt, amikor azt mondta, elmegy. Menjél, mondtam, s ha jól megy dolgozol, ne írdál, ha úgy találod, hogy vacak az élet, ne siránkozz. Két hét múlva visszajött, nem volt elég mosdóvíz a telepen. Vettem egy hosszú nadrágot, viseld, mondtam neki, hátha eltakarja a gyávaságod. Beállt esztergályos tanulónak, akkor még nehéz idők voltak és kevés a

jó könyv. Egy évig iskolában voltam, nem tudtam, hogy piff-puffot olvas, bár nincs abban semmi veszély, egy kis ésszel nagyot lehet nevetni egy ilyen könyvön. De a fiam komolyan vette, nála és barátainál fél évnél tovább tartott a ponyvaolvasás periódusa. Elvégeztem azt az iskolát, és még az alsónadrágom is vizes volt az új, szokatlan beosztástól. Akkor mondja a feleségem, hogy eltűnt a gyerek, az éjjel nem aludt otthon. Rohanunk a barátaihoz, egy sincs otthon, a szülők idegesek, az anyák szípnak. Végül találtunk valakit, aki látta őket hátizsákkal, kulaccsal és elemlámpával az állomáson, mindegyiknek tör volt az oldalán. Másnap az egyik szülő levelezőlapot kapott. Egy kisállomáson tették fel, a nevére nem is emlékszem. „Ne idegeskedjete, a prérre mentünk cowboynak. Csókol mindannyitokat, Pista.” Na, ezen, jót röhögtem, meg is sértődött a Pista apja, és azt mondtam, hogy akkor rendben van, jó helyen vannak.

Két nap múlva visszatoloncolták a társaságot a határról, ünnepi ebéddel vártuk a fiút, utána kapott egy pofont, hogy máskor ne jusson eszébe búcsúzás nélkül elutazni. A felszerelést pedig jó hogy nem dobtam el, mint mások, mert még abban az évben szükségünk volt rá; elment a fiam a Bumbesti-Livezeni-i ifjúsági munkatáborba. Kellett az erőpróba, valami, aminek nekifeszüljön, hiányzott neki a küzdelem. Láttam ezt jól, és nem ellenkeztem, hagytam, menjen, keressen. Meg is találta a helyét, most katonatiszt a határvadászoknál. Ezért aztán én azt mondom, hogy vannak hasznos kitérők is az életben, csak tudni kell, idejében megállni.

Különben, hogy a tárgyra térjek, kedves szaktárs, azt hiszem, jó lesz magának a szerelőknél. Próbálja csak meg.”

13.

Lujza kitett magáért. Az öregem ötvenedik születésnapján annyi volt az étel, hogy azt hittük, három napig sem fogy el.

- Jönnek a rokonok - mondta fanyalogva Lujza -, egyszer lakjanak jól ők is. Az éhenkórászok...

Augusztus vége volt, vasárnap. Délben perzselt a meleg. Lujza elküldött, hozzak egy láda sört. Ki volt fizetve, csak el kellett cipelni. A kapuban Amália ugrott ki egy szürke Moszkvicsból, a férje vezette. Fel volt tupírozva a haja, nyakamba csimpaszkodott, és rúzsnyomokat hagyott az arcomon.

- Lassan a testtel, mert izgulékony vagyok - mondtam, és bemutatkoztam a férjének.

- Doktor Macsek Géza. Nagyon örülök - morogta. - Maga az a tékozló fiú?

- Géza, hagyd őt, egy kicsit furcsa, szeret külön utakon járni - mondta Amália.

Ezzel el voltam intézve. És derékban vállas férjével befordultak a kapun.

- Doktor úr - szóltam utána -, lesz szíves fuvarozni egy kis sört. A vendégek kedvéért. - Igyekeztem finoman árnyékolni bárgyú mosott produkálni.

- Várj, Béla, először be kell mutatnom Gézát a papának - csipogott Amália, és oxigénezett haját igazgatta. Így, ezzel a mozdulattal éppen olyan volt, mint az anyja.

- A papa várhat. Ha eddig kibírta a doktor úr ismeretsége nélkül... Különben sem szándékszik most rögtön kiadni a hozományt.

- De Béla, nem kell mindjárt... - Pillái repdestek, a nyakával egy rucát utánzott.

- Hagyd csak - intette le a férje. - El voltam én erre készülve.

Elrobogtunk.

Mire visszaértünk, jelen voltak a meghívottak, mindnyájan az apám rokonai. Emma néni Tószegről, Ilus néni Komjátról, vele jött férje, a maszek csizmadia. Berta néni egyedül jött, mert a férje váltókezelő, éppen szolgálatban volt. Viszont Margit néni kitett magáért, beszervezte az egész családot: a férjét, aki pékmester, fiát, ifjú Kecskés Józsefet és nejét, egy feltűnően vörös hajú nőt, Kovácsné Kecskés Saroltát és férjét, Kovács Kecskés Lajost (mindketten ragaszkodtak a nevükhöz) és még két Kecskés gyereket, Bandit és Palit. Emma néni mellett a fia ült, egy előreálló-pocakos ember, aki mindenkit le akart vizsgáztatni algebrából. Mellette nagyokat hallgatott százhuszonegy kilós neje. Egyszer szólalt meg, amikor valaki megkérdezte, hány kilós lehet. Szemérmesen bementa és azt is, hogy éppen a délelőtti méretkezett.

Na és persze Amália és doktor Macsek Géza megjátszott nyugalommal. A nagy, kerek szobai asztalt és a kihúzott konyhait összetoltuk. Apám az asztalfőn ült ünnepélyesen. Szedett néhány kilót magára, majdnem egészséges színe volt, hegyes orra alá megint bajuszt növesztett. Először barackpálinkát kaptunk, az öreg narancslevet ivott. Mindenki felállt, azt kívántuk, éljen soká. Aztán előételek következtek, húsleves, sóban főtt, rántott csirke, flekken, cukrászdai sütemények. A sör hamar elfogyott.

Ó, mennyire szívből tudott enni ez a társaság. És hogy tudtak ilyenkor örülni az életnek.

- Drágáim - mondta Lujza -, nálunk csak mutatóban van ital, hiába, szegény Jánosomnak nem szabad.

Étkezés után még sokáig az asztal mellett maradtunk; apám emlékezett a régi, nehéz időkre. A rokonok bólogattak, a betegségről kérdezték, és láthatóan unták a dolgot. Akkor az öregem előjött a javaslatával, állítsanak sírkövet nagyapámnak és nagyanyámnak, most már megtehetik.

- Az tényleg jó lenne - mondta Emma néni -, amióta tudom, csak én gondoztam a sírt.

- Te maradtál a visszavásárolt nagy házban - vágott vissza Margit néni, és jelentőségteljesen végignézett a Kecskés családon.

- Amikor hazajött apánk, így rendelkezett - tette hozzá. Mindenki tudta, még a Kecskés gyerekek is, hogy az öreg Joó, amikor másodszor visszajött Amerikából, kijelentette; csak Emmáról tudja biztosan, hogy ő az apja.

- Ez már így van - dörögte Emma néni fia, s egyúttal visszaböfögte a sört.

- Csináld meg, János, azt a sírt, jó nagy nyugdíjad van - biztatta Berta.

Sorra vettem a Joó lányokat. Feltűnően nem hasonlítottak az öregemre. Emma néninek gömbölyű arca és tompa, pisze orra volt, bőre rovátkált, mint egy rézmetszet, igaz, már túl járt a hetvenen. Margit lóképű, Berta dagadt szemű, vastag ajkú. Állatian finom kis társaság.

Lujza, hogy véget vessen a vitának, asztalra tette az ünnepeltnek hozott virágokat.

- Ezt - és kihúzott egy bársonyos, vörös rózsaszálat - a fia hozta. Ezt az egyetlen szálat -, és elhallgatta Galina Nyikolájeva könyvét, az *Útközben*, amit azzal tett félre, hogy úgysem szabad apámnak olvasnia.

Erre rám szálltak a rokonok; csóválták a fejüket és hümmögtek, sajnálták apámat.

Aztán dicsérték: „Pedig olyan jó gyerek volt...” „Ugye, szófogadó volt?... Most aztán igazán nem volna szabad elszomorítania az apját.”

- Tudják mit, a sírkő-ügybe én is beszálok. Három szürkével - mondtam és élveztem, hogy erre megzavarodtak.

Az igazság az, hogy egyenlőtlen köztünk a küzdelem. Ők mindig valakik akartak lenni. Én nem ismertem el a kimondatlan életszabályaikat; nem tudtak komolynak tartani.

- Hallod, hogy elvállalta apád - felelt gyorsan Berta néni.

- Igen, igen - helyeseltek kórusban a rokonok.

- Már kész van - nyugtatta meg őket az öregem -, most a magamé van soron...

Elérzékenyült.

- Örülök, hogy eljöttetek. Lehet, hogy nem találkozunk többé...

Nyugtatták, csitígtatták, sóhajtoztak. Macsek doktor a pulzusát tapogatta.

Nagyné szaladt át a szomszédból, egy üveg pezsgőt hozott, és kényszerítette az öregemet, hogy igyék vele, elvégre fel akarja köszönteni.

- Meghalok - mondta apám most már mosolyogva.

- Halsz a szerecsiát! Olyan fiatal vagy még... - mondta vidáman Nagyné, és koccintottak,

- A számból tetszett kivenni - emeltem fel a hangom, hogy beharsogjak a rokonok néma csendjébe. És én is koccintottam az öregemmel.

14.

...És ha valamelyik pali katonatörténetet dobott fel, hagytuk, hogy beszéljen, mert időnk volt, és vérünkben volt az udvariasság, de amikor befejezte, egy kicsit rámásztunk, és mennie kellett, mert ha mi valakire rátettük a szót, és volt egy kis esze az illetőnek, akkor lelépett. Ha pedig nem értette vagy nem akarta érteni a dolgot, sorban elhúztuk a csíkot; a muki pedig ott maradt az asztalnál és fizette a csekket. Az ilyen aztán messze elkerült minket, de mi éppen ezt akartuk, mert nem szerettük a katonatörténeteket.

Jánost is kigolyóztuk, pedig János egy belevaló gyerek; egyszer az igazgató bejött a műhelybe, valamin nagyon el volt gondolkozva, nyitva hagyta az ajtót, és nem köszönt; János átkiáltott hozzám. Éppen éket pásztítottam egy hornyos tengelybe, le kellett tennem a reszelőt, mert a röhögéstől úgy kocogott az éken, mint az ember fogai a hidegben. De még láthattam a diri ijedt arcát, s hallottam, hogy remegte a Jó napot!-ot, mert János azt kérdezte tőle, bejött-e valaki. És akkor mindenki megjátszotta a jókedvűt, a mosolygós úriembert, hogy kisegítse a dirit pillanatnyi zavarából, de János angyali nyugalommal fogadta a köszönést: - Jó napot kívánok, igazgató elvtárs. Lesz szíves becsukni azt a budiajtót, mert egy icipicit cűg van. - Mondom, hogy belevaló gyerek volt, de amikor arról beszélt nekünk az Ursusban fenntartott törzs-asztalunknál, hogy az őrségben állás alkalmával érezte a legnagyobb hideget életében, meg hogy neki nem jutott nemezciszma, és a raktár sarkánál felbukkanó számárra az egész tölténytárat kilötte, mert jobban félt egy esetleges támadástól, mint a tíznapi szigorított zárkától, hát akkor mi egymásra néztünk. Én mondom, hogy sajnáltam ezt a Jánost, mert volt néhány izgalmas meséje a feketézés idejéből, amelyek tetszettek nekem és a fiúknak is. És kicsit fáj, hogy el kell tőle válnunk, mert még emlékeztünk a Lónikáról szóló történeteire, amelyekkel

apró sóhajokat csalogatott elő belőlünk. És arra, hogy megfogadtuk neki, amint egy kicsi időnk lesz elérzékenyülni, megteesszük, mert olyan szépen élénk varázsolta Lónikát.

Az igazság az, hogy többnyire húszévesekből állt akkor a gárda, és megkívántuk Lónikát, mert János mondta; bomba egy nő volt. Tizenhét éves volt, és nem pongyolában fogadta a vendégeket, mert nem volt neki pongyolája, hanem fehér kötött blúzban és fekete szoknyában. János azt mondta, hogy szerelmes volt belé; nagyon tudott vetkőzni. És egy kicsit elmerengtünk azon, hogy János minden pénzét a kupiba vitte, és inkább nem nyúlt a lányhoz, de megkérte, hogy meséljen magáról, és már a második látogatáskor bevallotta, hogy nagyon szerelmes belé. A lány valószínűleg átejtette Jánost, mert érzelgős történeteket akasztott le; eltűnt szüleiéről beszélt, és arról, ahogyan abbahagyta az iskolát. És hogy azt, amit csinál, tulajdonképpen utálja, de meg kell élnie valamiből. Lónika története egy jó tízéves történet volt, kár, hogy János bő szirupban tálalta. A lényeg azonban az volt, és ezzel mindannyiunkat paffá tett, hogy részletes leírást kaptunk Lónikáról, akinek natúrszőke haja volt, gyöngyház szeme, olyan kék villanásokkal, mint a hegesztő lángja, a bőre bársonyos; feszes melle két forró zsemle; a fenéke kicsi, de gömbölyű, nem kellett alá párnát tenni; combja hosszú és erős, szorítása vad, simogatása anyás. Azt mondta János, hogy a hajával takarózott; ha remegett alatta a lány, ő is remegett, és egyszer, amikor már jó ideje benn volt nála, az öreglány rájuk törte az ajtót, mert Lónikának nem volt szabad lazálnia.

Húszévesek voltunk és tetszett nekünk, amit János mondott Lónikáról, de nem tudtuk megbocsátani a katonatörténeteit, mert fogadalmunk volt rá, hogy senkit sem kímélünk, aki azon a nyáron eszünkbe juttatja, hogy novemberben be kell vonulnunk.

De Jánossal finoman bántunk el. Azt mondtam; nem ízlik a sör. „Langyos, mint a pisi, menjünk ki a tó mellé a teraszra.”

Kimentünk. Persze asztal nuku; a pincérek vadidegennek néztek, pedig én ismertem közülük egyet, aki egy alkalommal kihozta nekünk a konyhaasztalt, és hófehér abroszt is szerzett rá, mert tudta, hogy a húszasért, amit feldobtunk neki, finnyáskodhatnánk is. Pedig mi nem vagyunk murisok; nem várjuk el, hogy töltsön nekünk az ipse. Mi felváltva vagyunk sorosak, amikor a veder mellé ülünk, tudjuk, kinek tetszik a habos, kinek a sima lé.

Ezen az estén azonban nem lobogtattunk a pincérek felé semmiféle bankót, mert az az igazság, hogy le akartuk építeni Jánost.

Végigsétáltunk a parkban a fák alatt, és szépen hazamentünk. Másnap és harmadnap pedig hiába keresett János minket az Ursusban, a törzsasztalnál. Szünetet rendeltünk el, és János, akinek családja van, hamar lemorzsolódott, pedig mondom, hogy beleváló gyerek volt...

És utána megint együtt voltunk, és összetrécseltünk egy csomó dolgot a világról meg az emberekről, de valójában melankolikusak voltunk, nem döngettük az asztalt vita közben, és aztán már nem kellett odajöjjön az asztalunkhoz Borbás bácsi, a főúr, hogy csitítgasson.

Éreztem, hogy baj van, későn érkezett abban az évben a nyár, hosszúra nyúlt a tavasz; a város fölötti szmogot áttörve illatsávokat aggatott élénk a legapróbb légvonulat. Bizsergett bennünk a vágy; Lónika dolgozott bennünk. Valamelyikünk megpróbálta elmesélni a lány vetkőző számát; sikertelenül; mert mi durvák voltunk és mocskos fantáziájúak. Mi sohasem szerettük Lónikát, csak megkívántuk. Ültünk a korsó sör mellett, és hallgattunk, mint a nyugdíjasok, akik emlékeiket láthatatlan képernyőre vetítik; kibámultunk a korzóra.

Kezdttem érteni, hogy miért vihognak a lányok. Nekünk vihognak. És amikor az ember azon kapja magát, hogy vihogásukat hívogató csilingelésként hallja, és örül neki, mint gyerek a csillagszórónak, akkor menni kell és keresni egy lányt, aki tágra nyílt pupillákkal magába fogad, és apró trillákká erősíti édes mosolyát.

Bözsit, a pincérlányt kísérgettem. Nem volt nehéz dolgom, a délutánokat úgyis a strandon töltöttem. Az edzési napokon kivártam, míg sorjában lecsobogta az adagját, fülön fogtuk a fürdőtáskát, és megindultunk hazafelé. Ezeken a napokon nem kellett bemennie, mert cserélt, volt időnk csókolózni. Nem tudom, mások hogy csinálják, de mi ahelyett, hogy kerestünk volna magunknak egy jó kis zugot, végigcsókolóztuk a várost; sétálva szeretettük egymást. Bözsi ruganyos volt, kemény, mint egy jót felfűjt napozóágy, de formás, alakjára imádott sportja rakott néhány kilót. Nem volt szőke, én nem tudom, milyen színű rövid haja volt, a combja sem volt hosszú, mégis néha úgy éreztem, Lónikával sétálok, ő az enyém. De akkor túl kíváncsi voltam, a mellét szerettem volna látni. És amikor a szülei nyaralni utaztak, felmentünk hozzájuk; reggelig gyötörtük egymást, mert ahelyett, hogy egyszerűen az enyém lett volna, sírni kezdett. És ha sírt, hiába várta, hogy erőszakoskodjam, de lehet, hogy az zavart, hogy a haja fiúsan rövid volt; semmi a Lónika hajzuhatagához képest. Nem tudtam megnézni magamnak azt a lányt, mert állandóan birkóznunk kellett.

Aztán néhány nap alatt sokat komolyodtunk, Shakespeare-drámákat olvastunk együtt, a díványon.

És a nyárral együtt lassan elvonult belőlünk a vágy, nem féltünk egymástól. Egyetlenegyszer említette, hogy a feleségem lenne, pedig biztos vagyok, hogy még most is emlékszik, már az első találkán kikötöttem, hogy legalább még tíz évig nem nősülök. A medence partján üldögéltünk, lábunkkal habosra vertük a klóros vizet; egyikünk sem tulajdonított jelentőséget a kimondott szónak. - Nem kell, hogy elvegyél - mondta, de csak később jöttem rá, hogy nem mondott igazat. Maga sem hitte, amit akkor mondott. S ha többet erről nem is beszéltünk, napról napra egyre inkább éreztem, hogy közénk tolakodik, lefogja érzéseinket a félelem; mi lesz, ha mégis összegabalyodunk. Éreztem, hogy ő nem bánta volna, de ahogy múlt a nyár, úgy tűnt el belőlem a zsibongó érzés. A szerelem nem lehet ilyen.

Ritkábban találkoztunk, többet voltam a fiúkkal, mert újra jó volt összeverődni; eljött a búcsú ideje.

Csak Bözsitől nem tudtam becsületesen elbúcsúzni.

Az utolsó napon megittunk egy csomó sört a fiúkkal. - Viszlát - mondtuk, és elmentünk, három évig nem is láttuk egymást.

Bözsivel más volt. Mondani kellett volna neki valamit, ígérni, fogadkozni, vagy legalább hosszan a szemébe nézni. Akartam valamit ettől a lánytól, és ő is akarhatta, de tilalomfák között sétáltunk, a fák pedig azt suttogták, hogy mindent meg fogunk banni. És az emberek, akikkel találkoztunk, tisztelték gyávaságunkat, mert reánk volt írva, hogy ártatlanok vagyunk. Az öregek a parkban negédesen mosolyogtak, amikor végigvonultunk a fák alatt. Utáltam őket, mert úgy éreztem, miattuk nem lehetünk őszinték egymással; nem vallhattuk meg, hogy nem értjük, mi a szerelem és sok más ilyen dolog, amiről szónokoltak nekünk, csak azt tudtuk, hogy rettenetesen kívánjuk egymást. És hogy ők rontották el a dolgot, mert belénk oltották a „mit mondanak majd?” mindent megkeserítő kérdését.

Bözsinek nem szóltam, hogy másnap be kell vonulnom.

Később rájöttem, hogy ez nem volt szép tőlem. És az sem, hogy nem írtam meg a címemet abban a levélben, amelyben szándékom szerint tisztázni akartam ügyünket.

15.

Nagyné, amikor már képes volt józanul lemérni a dolgokat, vidámabbá és közlékenyebbé, vált, mint azelőtt volt. Régóta nem jártam nála, és amikor a buszmegállónál találkoztunk, kicsit sértődötten szólított meg.

- Hát te, Béla, már meg sem ismered a szegény embert? Rég nem voltál nálunk. Juliska is kérdez, a levélben azt írja, „mit csinál a zeneszerző?” Nem is tudja, hogy katona vagy. Az ősszel férjhez ment az igazgatóhoz.

- Zenét tanít, ugye?

- Ő, igen. Mosogatni sohasem szeretett, de énekelni...

- Mikor költöznek?

- Hova?

- Hát, Nagy néni nyakára - mosolyogtam.

A kicsi asszony nevet, foghíjas szája elé tartja a kezét.

- Béla, Béla, te sohasem változol meg. Na, gyere csak velem, tegnap két tepszi túrós tésztát sütöttem, és ezek a csoportomból csak ímmel-ámmal eszegettek. A csokoládéshoz vannak hozzászokva, mondtam, menjenek akkor a cukrászdába. Különben tegnap volt a névnapom.

Szombat délután volt. Elmentem Nagy nénihez, és már az úton láttam, örül a látogatásomnak. Az élelmiszerüzletnél azt mondta, várjam meg, egy percre beszalad, máskor nincs ideje vásárolni. Aztán amikor otthon felengedte a sötétítőfüggönyöket és az asztal mellé ültetett, kiderült, hogy egy kis rumot is vett a tiszteletemre.

Megkért, hogy meséljek, miként élek, milyen a sorsom. Elém tolta a túrós tésztát, talán tudta, hogy szeretem, kávéfőzött, s elnézte, miként tömöm magam. És már nem is tudom miről, a sütemény illatáról, a Nagyné sürgésforgásáról vagy meleg tekintetéről jutott eszembe anyám, és mesélni kezdtem. Szípgott az öregasszony, tanácsokat adott, szája elé tett kézzel, de jóízűen kacagott, ha vicces dolgokat mondtam. Kérdeztem, miért nem csináltatja meg a fogait. Legyintett.

- Minek? - kérdezte. - Különben most időm sincs ilyesmire. Festetnem kell, rendbe hoznom a lakást, a függönyöket is kicserélem, most már nem divatos az ilyen horgolt fajta. Erzsikének sem tetszenek ezek az ósdi bútorok. Akkor vettük volt, amikor Nagy bácsival egy fedél alá költöztünk.

A bútorok valóban ócskák. Sárga furnírosak. Rézfogantyús, fiókos szekrényből, ovális tükrű toalettből, ütött-kopott hajlított lábú székekből áll a szoba bútorzata. A rekamié vaskos, diófurníros, üvegezett könyvtartójában csak lefektetve férnek el a könyvek.

- Szóval Erzsikének kell az újítás. Minek kell neki, ha ők falun maradnak?

- Nekem sem árt. Amióta elment az az ember, nem érzem magam jól ebben a lakásban.

- Visszajöhet még.

- Ide soha! Tanul az ember a maga kárából.

Egy éve történt:

„- Nálunk a futószalag végén a legnehezebb, emelni és cipelni kell a cipőkkel teli ládákat. Krisztinka csinálta szegény, életemben nem láttam még egy ilyen, munkára dühös, férfias nőt. Már a negyedik hónapban volt, amikor megelégette, a mester se hagyta volna tovább, Akkor hozták ezt a férfit, izmos volt és erős, pedig nem volt fiatal. Játszva végezte a munkáját, a nőkkel szemben kimért volt, de értette a tréfát. Szép napbarnított bőre csillogott, tudod, mi asszonyok szeretjük a meleget, ő trikóban dolgozott. Kék szemében mindig volt egy kis szomorúság, hajába és bajuszába ősz szálak vegyültek. Azt mondták, börtönből jött, persze, senki sem merte megkérdezni, miért ült. Mi az alapszervezetben tudtuk. - Nem kell vele éreztetni, aztán majd meglátjuk. - mondta a tikár, persze, könnyű ezt mondani. Egyszer munka után megvárta a kapunál, csak úgy egyszerűen mellém lépett.

- Szeretnék magával beszélni - mondta, és akkor még szomorúbbnak láttam, mint azelőtt. Megsajnáltam, és ajánlottam, igyunk meg egy kávét, pedig tudod, hogy nem szeretem a cukrászdákat, főzők én magamnak itthon olyan kávét, különb se kell, de akkor bementem vele egy lötytre, halljam, mi fáj neki. Nagyon messziről kezdte, de nekem nem tűnt fel semmi. Olyan furcsát éreztem, azt hittem, meghasad a szívem. A kávéjába nézett, lassan beszélt, néha felemelte a fejét, hogy mélyen a szemembe nézzen. Elmondta, feleségét nagyon szerette, de az asszony nem értette meg őt, elment valakivel. Gyerekekkel a hasában jött vissza hozzá, és visszafogadta, nem volt szíve ellökni magától, nem tudta gyűlölni. Aztán jött a háború, és úgy esett, hogy végig kellett harcolnia az egészet. Mire hazajött, az asszony kapott valakit magának. Nem őrzöngött és nem szitkozódott. Belépett az ajtón, köszönt, és bemutatkozott a férfinak, és megkérte a feleségét, csomagoljon össze néhány darab fehérneműt. Aztán kezet fogott velük, és elment kvártélyba. Rendőr volt a háború előtt, nem tanult más mesterséget, hát elment falura, egy tejbegyűjtő központba. Faluról származott, nem félt a munkától, de szép írása volt, és szerette a könyveket; megtették a tejbegyűjtő központ vezetőjének. Azt mondta, amíg pálinka volt az irodában, s bort és harapnivalót is tudott szerezni az ellenőröknek, nem volt baj. De egyszer megelégette a dolgot, a faluban is kezdték rossz szemmel nézni, azt terjesztették róla, hogy kocsmát nyitott a begyűjtőhelyen. Azután már semmi sem tetszett az ellenőröknek. Pedig a maga szakállára jégvermet építtetett. Azt gondolta; kikerül az ára a pluszból. Addig a főnökök is helyeselték, még meg is dicsérték gazdálkodó szelleméért, de aztán ráhúzták a vizes lepedőt. Most pedig itt a cipőgyárban, azt mondja, tolvajt látnak benne. Az öltözőben felvágottat evett ebédidőben, mert az olcsóbb, mint a kantinkoszt, és egyszer csak berohant egy fiú, hogy nyitva felejtette a szekrényét. Amíg mindenét meg nem találta ez az ember, nem mert elmozdulni onnan.

És amikor idáig jutott, felemelte a fejét és megkérdezte, hogy ő most mit csináljon. Bátorítottam, és együtt éreztem vele, olyan egyedül állt ebben a szerencsétlen világban. Aztán máskor is megvárta. Hazáig beszélgettünk. Azt mondta, majdnem egyfelé lakunk, és neki jót tesz a munka utáni séta. Egyszer behívtam vacsorázni, és itt aludt nálam. Reggel kezet csókolt, s azt hittem nem jön el többé. De délután úgy jöttünk haza, mint férj és feleség. Segített rendbe rakni a lakást, és kimentünk a folyópartra sétálni. Nyár volt, szép derűs nyár, az esték hosszúak voltak és melegek. Letelepedtünk a fűbe, és néztük a fürdőzőket. Aztán átvágtunk a réten az erdő melletti dombra. Magam sem tudom, hogyan történt, kézen fogva jártunk. Úgy éreztem, fiatalasszony vagyok, nagyon fiatal. Egy hónap sem telt el és odaköltözött hozzám, miért fizessen bútorozott szobát. Kevés holmival jött, vettünk neki ezt-azt, pénzem volt a takarékbán. Egy rend ruhát, cipőt, ilyesmit. Aztán egyszer italosan jött haza, akkor már külön dolgoztunk, mert azt mondta, nem jó az, ha a házastársak együtt dolgoznak. Jól kifogtam vele. A bort szerette; azután mindig tartottam itthon az enyediből. Dolgoztunk, éltünk. Ritkábban segített az otthoni munkában, nem is kívántam tőle. Külön kasszán éltünk. Nem kérdeztem, mennyit keres. A télen hozott egy nagyobbacska lányt. Azt mondta, a lánya, Marinak hívják, és

miatta nem fogadják be az internátusba. A konyhánk meleg, tudod, parkettes szoba volt valamikor, vettünk egy sezlont, ott aludt. Ezután hárman ültünk a vasárnapi ebédhez, hétköznapokon kantinban étkeztünk. Nagyon szerettem ezeket a vasárnapi ebédeket. Úgy ültünk az asztalnál, mint egy igazi család, szakácskönyvet vettem és megtanultam jókat főzni, mert nagyon akartam, hogy jól érezzük magunkat. És ebéd után bor volt az asztalon, meg sütemény, és mesélt, csak mesélt. Mindenről tudott valami érdekeset, de a háború volt a kedvenc témája, a katonatörténetek. Egyszer egy Tokaj környéki faluban, ez már a háború végén lehetett, a németek elzárták két bajtársát, valami zavaros ügy miatt. Akkor ő egy teherautóra gépfegyvert szerelt, és néhány katonatársával kiverte a németeket a faluból. Hát ilyen történeteket mesélt, és én meg Mari alig tudtuk visszatartani a kacagásunkat, merthogy minden katonatörténetnek ő volt a hőse, és ez olyan nevetséges volt. Sokszor velünk nevetett, és azt mondtam magamban, lám, ha később is, de nekem is van örömöm ebben az életben. Olyan öröm, ami egyedül csak az enyém. Mert tetszik nekem a gyárban, nem is tudnék meglenni a kollégák nélkül, de ez valami más volt, ilyenkor az ember elveszti józan ítélőképességét. Mert előfordult, hogy nem jött haza. Azt mondtam, nem vagyunk egymáshoz kötve, és nem vagyunk gyerekek. - Mikor csináljuk meg a papírokat? - kérdezte néhányszor. Azt válaszoltam, ne siessük el.

Röviztem, az embernek baráti társasága is van. Behívtak, később dolgoztam a gyárban, és nem akartalak zavarni - mondta olyankor, ha kimaradt, pedig nem is kérdeztem, hol járt. Figyelmeztettek a munkatársak, hogy látták egy özvegyasszonnyal. Nem akartam tudni róla. Aztán Mari egyszer későn jött haza, és megszídtam, azt mondtam, szégyellje magát. - Nekem ne dirigáljon - felelte, és azt mondta, ne tanítsam őt arra, hogy mi az erkölcsös, megnézi, hogy kitől fogad el tanácsot. S hogy szégyellnivalóm nekem van, mert az apja másokkal jár. Akkor sokat sírtam, mert nem titkolhattam tovább magam előtt, hogy ez az ember egy szédelgő, egy ágyrajáró. És szégyelltem, hogy valami elhomályosította a látásomat, betapasztotta a fületem. Másnap a lány összeszedte cókmojkját, és köszönés nélkül elment. Egy cédulát hagytam az asztalon az apjának, szedje össze, vigye a holmiját, nem akarom többé látni. Három napig az egyik munkatársamnál aludtam, aztán válaszelevelét, amit az asztalon találtam, olvasatlanul elégettem, és ma is sajnálom, hogy nem vitte el mindenét ebből a lakásból. Úgy könnyebb lett volna újra kezdenem az életet.”

- Nagy néni kedves - mondtam -, azért negyvennégy éves korában is érdemes fogat csináltatni. Megéri. Azt a palit pedig én is ismerem, most is ül, elkapták, valami gyári szerszámokkal üzletelt.

- Tudom, fiam - felelte halkán Nagy néni -, nemrég küldtem neki csomagot...

16.

Rongyák azt mondta, álljunk sorfalat, úgy hatásosabb lesz. Igaza volt a szakaszvezetőnek: az új fiú krétafehér volt, Mikes pedig pulykavörös. De mi egyiküket sem sajnáltuk, magunkban röhögtünk, mert olyan volt a hangulat, mint egy kivégzésen. Láttam egy filmet, amelyben egy katonai kivégzés volt, ott mindenki nagyon halkán viselkedett; mi is így tettünk, néztük az örvezetőt, akit „új fiúnak” hívtunk magunk között. Ha nem lett volna ott Mikes és vállán a szakaszparancsnoki jelzés, bizony isten leköptük volna azt az embert, Mert mind az öten úgy álltunk ki a fedezék elé, hogy ha egy szót is szól, kinyírjuk, legyen, ami lesz. De ők ketten nagyon csendesen viselkedtek, talán az arcunkra volt írva az a sok idegmunka, amit az új fiú szerzett nekünk, vagy elszántságot láttak a szemünkben, és féltek tőlünk.

Mi készültünk erre a percre, és bár nem beszéltük meg egymás között, éreztük, hogy egyféléképpen tudjuk fogadni és elküldeni az őrszetőt: a lehető legridegebben. Ezért Gilisza még reggel felmászott a figyelőbe, oda vittük fel neki a reggelit; mindegyikünk azon volt, hogy a lehető leghamarabb megtudjuk, ha jönnek. A figyelőből az egész repülőtér látszik; a temető és a téglagyár közötti úton kellett jönniük, ez volt a legközelebbi út a kaszárnához. Már tegnap megtelefonálták, hogy az új fiú nem jön vissza, s azt sem bántuk, hogy nem küldenek mást. Öten maradtunk, pedig hatunknak sem volt könnyű a szolgálat. Különösen a kötelező éjjeli őrség keverte meg az életmódunkat; a kaszárnában hozzászoktunk a rendszeres alváshoz; ebéd után is volt pihenőnk. Nem is beszélve arról az időszakról, amit az irodán töltöttem. Vezettem a nyilvántartást, és ha az a kapzsi őrmester kevesebbet lop, vagy nem bízik bennem, és úgy csinálja, hogy ne vegyem észre azt a szekér deszkát, amit nem a lőtér, hanem a saját háza építésére használt fel, akkor talán végig nála húzom ki a katonaidőm. De én nem tudtam feledni a deszkaügyet és azt sem, hogy miután kiadta a tüzelőt, a többletből az ellátó osztály parancsnokának is juttatott.

- Ebből baj lesz - mondtam, és nem mentem el az őrmesterrel egy féldecire; különben is a sört szeretem. Hanem az első adódó alkalomkor megkértem a nagyfőnököt, hogy tegyen engem olyan helyre, ahol katonai szakmámat gyakorolhatom. Visszakerültem a századhoz, és Mikes, aki közben szakaszvezető lett, tudta, hogy mit csinál, amikor a repülőtérre küldött.

Szolgálatot teljesítettem a rádióadóknál, éjjel-nappal, grafikon szerint. Három embernek kellett őrséget állnia, mert ahol katonaság van, ott őrség is van. Tizenkét kilométerre a kaszárnától ásták földbe az adókat, a fedezékben két helyiség volt, a nagyobb hálósobának használtuk. Vizet, élelmet a kaszárnából hoztunk; a falu messze volt. A szolgálatosnak maratoni távot kellett begyalognia, ha főtt ételt akartunk enni. Azt mondták, fontos dolog, amit végzünk, s mi nem kételkedtünk ebben. De hogy kibírtuk, az csak azért volt, mert a véletlen folytán mind bevaló fiúkat szemeltek ki erre a feladatra. Beosztottuk, és rendesen elvégeztük a munkánkat, ez volt a fő. Rongyák nem forszírozta a katonai fegyelmet, az éjszakai szolgálatot papucsban végeztük. Ám az adók körül mindenütt ragyogó tisztség volt, a fedezék elé virágokat ültettünk, melléje zöldségeskertet varázsolt Marci, csupa passzióból. A nappalok úgy teltek, mint egy üdülőtelepen, nagyjából mindenki azt csinálta, amit akart. Gilisza a gitárját pengette a figyelőtorony tetején. Klaus olvasott, mi Rongyákkal vertük a blattot, Marci kertészkedett vagy levelet írt.

Így telt el vagy három hónap, s ha ellenőrizni jöttek, nem találtak hibát. Rongyáknak volt egy ismerőse a telefonosoknál és egy másik az őrségben, mert Rongyáknak mindenütt voltak haverei. Ha ellenőrizni jöttek, mi azt már előre tudtuk és puccba vágtuk magunkat. Éjjel persze nem volt mese; akkor katonák voltunk, és attól, aki sorra került az őrségen, elvártuk, hogy valamivel jobban örködjék, mint azt a szabályzatban előírják. Azt mondtuk, nyomor az, ami velünk történik, és világos, hogy csak egy lehetőségünk marad; becsületesen elvégezni a melót. Annyi helyt megfordultam már, de még sohasem fizettem meg olyan szívesen munkaerőmmel a nyugalom perceit, mint itt. Egy héten egyszer bementem a kaszárnába, és a fiúk, akikkel találkoztam, irigyelek. Pedig azt nem is tudták, hogy még nőket is szereztünk, mert nem kellett kilépő ahhoz, hogy bemenjünk a faluba. Kijöttek elénk a lányok, felváltva udvaroltunk nekik és ők nem bánták, hogy csak felváltva tudunk udvarolni. De Giliszaért nagyon oda voltak, mert ő gitárral szédítette őket, és a hangja sem volt kellemetlen. És az esztenánál is barátokra leptünk, ordára és sajtra cseréltük a kaszárnakosztot; a repülőtér tulajdonképpen legelő volt, mindössze kétszer járt erre a vöröskeresztes repülő.

S amikor már megszoktuk, és nagyon megszerettük ezt az életet, jött az „új fiú”. Feltűnt nekünk, hogy a politikai tiszt kísérte el. És az is, hogy azt mondta, amit mindenünk tudott: - Nehéz itt nektek... a szabálytalan létszám miatt. - Bemutatta az őrzetöt, és nyomban megtette helyettes parancsnokunknak. Persze, nem szólhattunk a tisztnak, hogy nálunk a rang csak felelősség, az őrzetőnek sem említettük; rájön magától, gondoltuk. De nem jött rá, és hamar összejöttem vele; sapka és zubbony nélkül ültem be az adókhöz. Rangomon és teljes nevemen szólított, azt hittem, viccel. Megkért, hogy előírás szerint jelenjek meg. Megnéztem, mint egy furcsa bogarat, és barátian mondtam: - Ne hülyéskedj! - Zúgta a magáét, és akkor már tudtam, hogy nem tettet magát. Soron kívül lementem az ételért a kaszárnyába és lekádereztem a fiút. Az első században jól ismerték. - Rangéhségben szenved - mondták, és látszott róluk, hogy nagyon utálják. Ebédnél aztán szóltam az új fiúnak, hogy ez nálunk nem megy, próbáljon kigyógyulni belőle. Mondtam neki; legyünk haverok, és hogy bemutatom neki Anucát. Erre bólogatott, ájtatos képet vágott; dörgölözött. Hittünk neki, folytattuk megszokott életünket.

Néhány nap múlva telefonon hívtak a kaszárnyába; három nap szigorítottat kellett leülnöm feladatmulasztás címén. Aztán Rongyák következett, s míg a büntetését töltötte, alkalmunk volt megismerni minden szempontból az új fiút. Mikes méltó utódja lehetett volna. Mi tettük, amit parancsolt, mert Rongyák helyett teljhatalmú főnök volt, és nem akartunk egészen nagy cirkuszt. De Rongyák visszajött, és másnap az új fiúnak már mennie kellett. Rongyák jelentette telefonon: nem felel értünk, és általában semmiért sem felel, ha az őrzetöt visszahelyezik hozzánk.

Pedig nekünk kedvünk lett volna megnevelni az őrzetöt; Gilisza azt mondta, a besúgás csúnya betegség és nem ragályos. Az új fiú azonban lágy pacer volt, semmiképpen sem számíthattunk rá. Aznap éjjel ugyanis mindnyájunkat felköltött azzal, hogy a fedezéktől, jobbra gyereksírást hall. Ezt komolyan mondta, lövésre készen tartotta a fegyverét, és nagyon ráhajlott, ami rosszul állt neki; nyápic, fekete fiú volt az őrzető, a sötétben véznának, esetlennek tűnt, mint minden alak, aki begazol. Marci ingben-gatyában, elemlámpával rohant a megadott irányba, láttuk, amint elzavarta a macskát a vakondtúrás mögül. Röhögni kellett volna az egészen, de mi zabosak voltunk, különösen én, mert azon az éjjelen már csak egy órát alhattam; fel kellett váltanom az őrzetöt. Arra azonban egyikünk sem gondolt, hogy az őrzető még egyszer fellármázza a környéket: lelőtte a juhászok csellengő szamarát. Mire kijöttek hozzánk a kaszárnyából, hajnalodott. A delikvens velük ment. Enyhe büntetést kapott az elprédált golyóért.

Krétafehéren jött vissza a holmijáért, amihez sorfalat álltunk, nekem úgy tűnt, nem is a rongyait szedi össze, hanem azt a sok utálatot, amit iránta érzünk. Mikes pulykavörösen segített neki, parancsszávának a mi fedezékünkben nem volt ereje. Aztán az őrzető vette a bőröndjét, batyuját Mikes elkérte tőle, és elindultak. Gilisza nem bírta ki szó nélkül: - Fúj - kiáltotta, s akkor mi is vele tartottunk. A két távozó embert egyre kisebbé tette a növekvő távolság, valami nagy szomorúságot éreztem ki a járásukból.

Az őrzető később azért megkapta a szakaszvezetői rangot; fontos küldetéseket bíztak rá, s így szülővárosába is eljutott. Özvegy édesanyja volt ennek a fiúnak, sovány, beteges asszony. Felolvasták a körlevélben; egyetlen gyermeke volt a mi őrzetőnk, aki otthon a karosszékekben ülve vigyázatlanul bánt a géppisztolyával, és egy sorozattal megölte az édesanyját.

Ez ősszel történt, amikor az „öreg katonákat” hazaengedték, Mikes a többiek után egy nappal ment el. A kaszárnyában az a hír terjedt el róla, hogy felajánlotta, végleg katona marad. De aztán mégis civilbe öltözött. Barna posztó ruhát és új bakancsot viselt. Fekete kalapja alól szelíden nézett a világra, tekintetére, arcvonásaira nem lehetett ráismerni. Körülményesen

búcsúzkodott, néhány katonával megpróbált lekezelni, de senki se nyújtotta a kezét; a kapuban álló őr leköpte. Még visszafordulhatott és jelenthette volna, de nem tette. Fáradtan cipelte otromba katonaládáját.

Ott álltam a kapuban az üres kondérokkal. Szótlanul néztem ezt az embert; nem tudtam rávigyorogni.

17.

Rongyák pattog:

- Na, ez szép kis buli... Egyik elmegy szabadságra, a másik társalkodó szünetet tart.

Kedvenc tanárát idézi: „Nem baj, fiam, jön a félév, elbánok a mocskos pofátokkal.” Viccnek szánta, de látom rajta, hogy dühös.

- Vért izzadtok. Majd elmegy a kedvetek a lazálástól...

Fenyeget. Négyen vagyunk a csoportban, ránk bízták az olajpumpák szerelését. Az öntödében nem jött ki a lépés, a pumpaházak lyukacsosak, hiába vizsgálták röntgennel, mégis került néhány rossz az esztergályosokhoz; káromkodnak, húzódoznak ettől a munkától. Ezért aztán Rongyáknak időnként át kell mennie hozzájuk udvarolni. Állnak az esztergályosok a gépük mellett, s ha szól az ember nekik, csak integetnek, mint a szívtelen úrvezető az autóstoposoknak: nem lehet!

Nincs anyag: áll, züllik a csoport. Gilisza persze elment szabadságra. A Doktor? Az mindig kap magának valami piszkálnivalót. Ő a legfrissebb fiú, alig két hete passzolták át hozzánk az adminisztrációtól. Piszmog, nagyon nyugodt és mindenre megtalálja a megfelelő kifejezést. A szemüvege miatt neveztük el Doktornak.

- Ne mérgeledj - nyugtatja Rongyákat, miközben ornyergére igazítja kerek szemüvegét. - Bélának a részlegvezetőhöz kellett mennie.

Rongyák a csoportvezetőm. Tudom, rendes ember. Persze hogy dühös; az ember nem azért kel fel hajnalban, hogy aztán ellötyögje a napot. De engem most nem tud érdekelni Rongyák nyomora. Keserű nyál gyűl a számba, köpni szeretnék.

- Idegőrlő állapot - közelít a Doktor. Legyintek.

- Gyere, Doktorkám - mondja Rongyák -, nézegessük egy kicsit a rajzokat.

Sápadt lehetek, gondolom. Dadogok.

- Na... izé, ezt nem hittem volna...

Kihajtom a szerelőasztal alól a csőszéket, reádobom magam.

- Mi az istened van; összementél, mint a tej?! - lép hozzám Rongyák, borzolja a kefefrizurám. Én és Gilisza nemrég szereltünk le, látszik a hajunkon.

Sóhajtozom, aztán rákezdem;

- Mondták, hívat a részlegvezető. Nem voltál itt, elmentem hozzá. Gondoltam, az inkadrálásról lesz szó. Bemegyek, azt mondja, már várt. Hellyel kínál, le is ülök, de már akkor éreztem, ebből nem lesz kategóriaemelés. Izzadtunk mind a ketten, marha meleg van ma. Előtte a logarléc, piszkálja, úgy tesz, mintha számolna, és csak mellékesen kérdezzet: hogy vagyok, belevittem-e a melóba, milyen a csoportvezetőm és más efféléket. Hát csak kérdezzen, gondoltam,

biztosan felmérést készít a munkások közérzetéről a gyárban. Mondom: köszönöm jól vagyok, leszámítva azt a kis izomlázat, amely ilyenkor elkerülhetetlen, és semmire sincs panaszom, a normát megcsinálom, illetve a csoport tetszik nekem, szóval dicsértem a gárdát. Ekkor jön a keresztkérdéssel:

- Milyen a viszonya munkatársaihoz, elvtársaihoz?

Kapcsolok. Hát erről van szó! Na, állj meg, vándor, akkor kár untatnunk egymást. Tudtam, hogy Gilisztáról van szó. Én ezt a főnököt rendes embernek ismerem. Csodálkoztam, miért kell neki ilyen dolgokkal foglalkoznia. Mondtam is neki, hallgasson meg, főnök elvtárs. Az ügy, amiért idehívott, tisztára az én magánügyem, Gilisztát jól ismerem, együtt katonáskodtunk. Erre leakaszt egy lelki fröccsöt, hogy a munkahelyen történekekért ő felel, és ilyesmiben nincs magánügy, mert ami Gilisztával történt, az egyszerűen rágalmazás. Ebben egyetértettünk, mégsem akarta bevenni: a Gilisza ügye csupán rám tartozik. Persze, ti azt sem tudjátok, miről van szó. De nyugi, mindjárt kiderül. Megmondom én, honnan fúj a szél! Tegnapelőtt, amikor a kantinban felálltunk az asztaltól, odajön hozzám Malek a prototípus osztályról azzal, hogy akar valamit mondani. - Nyomás, ki vele - biztattam - vagy hozzak hajtót? Láttam, figyel a népeket, nem akarta, hogy meghallják, amit mond. Hát arról van szó, hogy Böhöm elvtárs, az esztergályosok mestere elpanaszolta neki: Gilisza bedobta a bizottságnál, mi volna, ha a mester szakmai szempontból többet foglalkozna a fiatalokkal. Azóta persze piszkálják Böhömöt, mert tényleg van vagy négy új fiú ott, aki nem tudja megcsinálni a normáját. Böhöm azt mondta: Gilisza egy besúgó, és hogy hallott róla mást is. Együtt mentünk haza Gilisztával, hát elmondtam neki. Még röhögtem is, hogy milyen jó hírű barátom van. Tüdőre szívta a dolgot, S mit gondoltok, mit csinált?! Tegnap bement a részlegvezetőhöz, mert hogy az bizottsági tag. És elírta magát, hogy ezt és ezt terjesztik róla. Kérdi a főnök, kitől hallotta, mondja, hogy tőlem. Világos: engem vontak felelősségre. Hát ezért hívatott a főnök.

De amikor észrevette, hogy kemény dió vagyok, szép száznolcvan fokos fordulatot vágott le, ott a szemem előtt, hogy azt mondja, kettőnk között nemcsak munkatársi, hanem elvtársi viszony van, pont olyan, mint közöttem és Gilisza között. Persze, ő nem Gilisztát, hanem Molnár elvtársat mondott. És akkor bedobtam a sértést: pardon, Gilisza a barátom, ön meg egy főnök. Erre mondott valamit a kölcsönös bizalomról és nagyon zabos volt. Aztán apróbb ügyeket beszéltünk meg viszonylagos kordialis légkörben. De volt esze, mert a végén mégsem hagyta ki a kérdést; kitől hallottam azt, hogy Gilisza - persze ő Molnárt mondott - besúgó. Illedelmes voltam, és felhívtam a figyelmét, hogy ebben a kérdésben már leszögezett álláspontomhoz tartom magam. Erre azt mondta; csalódott bennem. Én ugyanazt mondtam volna neki, de nem volt rá alkalmam, mert bejött Böhöm kartárs, az esztergályosok mestere, és akkor szép kettesben elkezdtek engem szapulni, hogy kétfelé állt a fülem. A mester elővette éles logikáját, és tudjátok, mit hozott ki a dologból: azt, hogy én egy rémhírterjesztő vagyok, meg akarom fűrni Gilisztát, mert ő a KISZ-titkár. Szűzanyám, hogy mik vannak, inkább visszamegyek katonának. Ott jött a parancs, és muklesz volt. De itt társalkodó együletet kell alapítanom, hogy tisztázzam ezt a bulit. De nem hagyom magam. A Malek nevét persze nem említettem, s azt sem, hogy ő a mestertől hallotta a dolgot, mert ezt azután tudtam meg, miután a főnöktől kijöttem. Most mi az istent csináljak?! Malek kiadta nekem a mestert, de azt mondja, semmiről sem tud a továbbiakban; miért voltam olyan hülye, hogy elkotyogtam. Gilisza pedig elment szabadságra. Szép kis barát, mondhatom. Ki húz ki ebből a szarból? Mert én egy hülye vagyok...

Hümmögtek, csodálkoztak. Rongyák a szerszámokat csapkodta.

Aztán jött a fiú a villamos targoncával. Néhány pumpaházat hozott és néhány tábla fekete lemezt, Krétával ez volt ráírva: „Dolgozzatok, csóró foltozók. A gázsiból pedig feldobni egy sört a fémiparosoknak!”

Röhögve fogtunk munkához.

18.

Lujza nem öregedett. Sőt, úgy veszem észre, aktívabb, mint azelőtt. Meg is látszik a környezetén. Mindent eljár; otthonos a néptanácsnál, a lakáshivatalban, gáz- és villanyszerelőkkel alkuszik, van házi festője. Teheti, szolgálólány van a háznál, csak az étel ízesítését nem hagyja másra, a többi házi munkától mentesül. Naponta többször is kirobog a kapun, más-más ruhában; a szomszédok élvezik a divatbemutatót. Ha többfelé kell járnia, inkább megvárja Gézát, aki ilyenkor kék-fehér Wartburgján kiszalad a klinikáról. Ennyit ő is megtehet, értük szaladgál az anyósa.

Először is helyet kellett biztosítania Gézának. Mindenképpen be kellett már hozni őket abból az isten háta mögötti faluból; Amália csak két hétben egyszer jutott ahhoz, hogy rendesen berakják a haját. A kocsikázás nem tett volna jót nekik, istenem, mostanában annyi a baleset. Volt ugyan egy versenyvizsga a sebészeten, de az nem volt Gézának való, túl nagy felelősséggel járt volna,

Lujzát azonban nem kedvetlenítették el a nehézségek; szárnyakat kapott; rövid időn belül levizitelte az összes orvos ismerősét. És nem hasztalanul. Kiderült, hogy a sebészeten szükség van aneszteziológusra.

Távirat ment Gézának: „Gyere rögtön. Stop. Olvass valamit az amneszterisről. Stop. Amáliát pusziolom. Stop. Lujza.”

Azonban a sebészeten előre nem látott akadályok gördültek Lujza elé; nekik ugyanis tényleg szakorvosra volt szükségük.

- De a mi Gézánk egy kitűnő kapacitás - érvelt Lujza -, és fél év múlva a legkitűnőbb „amneszteriseket” fogja csinálni önöknek. Mi egy Joó-család vagyunk... Ugye, elvállalják Géza szakosítását?

És Lujza félrerugdosta az akadályokat.

Amália nem okozott gondot; középiskolai végzettségének megfelelően kitűnő könyvtárosi helyet kapott egy vállalatnál, amely nem volt túl messze a központtól.

Aztán jött a lakásprobléma.

Az utca felőli részen, Nagyné lakása mellett, közös előszobából nyílt az a kétszoba-konyhás lakrész, amely megfelelt volna Amáliáéknak. Haditerve a következő volt; Gézát és Amáliát ideiglenesen bejelenti a hátsó bejáratú szoba-konyhába. Akkor aztán négyen lesznek, a szolgálólánnyal pedig öten. Megtették.

Két hét múlva Lujza hosszas előkészületek után elvitte az öregemet a színházba. Azokban a napokban csodálatosan és felejthetetlenül újították fel a Marica grófnőt. Lujza azt mondta, hogy az egész város áradozik, mindenkit elbűvölt Angorás Berta fellépése. Nem lehetett kihagyni, meg kellett nézni. Gézáék fáradtak voltak, nem mehettek velük. Az első felvonás alatt Lujza töredelmesen bevallotta, hogy nemsokára egyel többen lesznek a családban: Amália gyereket vár.

Másnap reggel az öregem az ágyba kapta a reggelijét. Lujza elnézte, milyen jó étvággal eszik a férje a friss prágai sonkából, és finoman megjátszotta a töprengőt.

- Jánosom, nem volna-e helyes egy kicsit körülnézni a néptanácsnál? Mostanában annyit építkeznek. Háttha adnának nekünk is egy megfelelőbb lakást. Nemsokára hatan leszünk egy szobában.

Az öregem azt felelte, hogy könyörögni sehova sem megy. Különben is milyen joggal kérjen lakást.

Lujza gyorsan lobbanó természet; felkapta a tálcát és kirohant a konyhába.

De kétnapos harag után újra kezdte. Az öregem cselhez folyamodott.

- Rendben van, kérek lakást. De Lujza, mit csinálnál te ott a blokkban... Hiszen nekünk csend kell. Az idegeid...

Lujza arca felderült. Csókra tartotta aznap még krémezetlen arcát,

- A te kicsi feleséged mindenre gondolt - mondta vidáman. - Kérsz egy kétszobás lakást. Ezek innen előlről szívesen elfogadják a fürdőszobáért. Beszédem velük, arra áhítoznak. Amáliáék mennek a helyükre, megnyitjuk az ajtót felénk, hogy jár hassanak a fürdőbe, mi pedig az első bejáraton, ahogy illik... Na gyere, öltözz, Jánosom. Ennyi igazán jár neked! Hát miért harcoltál? Miért dolgoztál?

- ...?!

- Jó, nem magunkért, valahogyan segítenünk kell a fiatalokat...

Amikor legutóbb Nagy néninél jártam, említette, hogy az öregek néhány napja utaztak el gyógykezelésre. Ez minden évben egy hónapig tart, ha nem horgonyoznak le Lujza kisvárosában, a rokonoknál.

A nyár végén még egyszer feléjük néztem. A vaskerítést zöldre festették. Az élénk és kiütő színek mellett sokkal fonnyadtabbaknak tűntek a virágok; a díszbokrok remegtek a könnyű szélben. A kaput is átalakítva találtam, szélesebbre vágták, eltűnt róla a címer.

Próbálom a kaput. Zárva. Ilyen se volt még erre felé. Zörgetek, aztán rájövök, hogy csengő is van a világon. Jön a lány, széki, rézsarkú csizmája kopog a cementen.

- Kit tetszik keresni?

- Joó Jánost.

- A fia tetszik lenni?

- Hát igen. Persze.

A huszonnyolc lépcsőfok helyett széles, cementes út vezet hátra az udvarba. A házsarok mögül elővillan a garázsépület hullámos bádoglemeze. A házon külső festés. Rózsaszín. Lujza púderére emlékeztet.

Bemegyek az első ajtón. Nagyné még nem jött haza.

- Lujza elvtársnő oda van a gázszerelést intézni - mondja a lány. Az öregemet a nappaliban találom, halászfelszereléssel babrál. Körbevisz, megmutatja a nemrég kifestett lakást.

- Két szoba Gézáéké. A nappali... hát, szóval az közös, a konyhát egyesítettük, Lujza most intézi, hogy Géza szobájába szereljék be a gázt; új kályhát rakattunk.

- Szép - mondom.
- Jár ez nekem... - hangjából úgy érzem, mintha bizonyítékot keresne.
- Különben hogy vannak?
- Jól. Egy kicsit megkavart a fürdő, de most sokkal jobban érzem magam. Diétáznom kell még, de a májamról nem panaszkodom, pajzsmirigyműködésem kielégítő, a gerinc-porckopásom vacakol. Nem csoda, érzi az időjárást. Hanem az idegeim gyengék. És te?
- Jól vagyok. Dolgozom. Hallom, gyerek lesz Amáliáéknál.
- Elvesztette. Lehet, hogy nem is volt... Nem kell ezeknek a gyerek, fiam, a kocsit dajkálják. Most már nem jó a „Vájbürg” sem; fényesebb kell. Kitől hallottad?
- Nagyné mondta a múltkor, amikor itt jártam.
- Ő is megéri a pénzét. Majdnem elzüllött... Nem mondta, ugye?
- De mondta.
- Én mindjárt láttam, hogy annak a pasasnak a szeme sem áll jól...
- Miért nem beszélt Nagynével?
- Nem ártom az ilyen dolgokba magam.
- Segítenie kellett volna neki.
- Elég a bajom amúgy is.

Hallgatunk.

Az öregem műlegyekkel babrál. Remeg a keze, zörög a celofán, nézem eres kezét; elszálltak már róla a sárga pillangók. Pocakja alakulóban van. Az orra most már nem tűnik olyan hosszúnak. Arca kissé fáradt, bozontos szemöldöke és a füle fölötti néhány hajszál deres. Hát bizony elvitte hajszálait a betegség; fejbőre barnán világít. Bágyadtan sűt be a nap az ablakon, megvilágítja a szobát. Itt már újféle bútor van. Karosszékek, heverő, bársekreány, kicsi asztal, tévé, hangulatlámpák; Gézáék bútora, a falra erősített polcon könyvek. Nézelődöm: Horizont-sor, Passuth-könyvek, klasszikusok.

- Most mit olvas? - fordulok az öregem felé.
- Mit olvassak én, te gyermek? Hát szabad nekem? - kérdez vissza, s zörög tovább.
- Hát mit csinál?... - faggatom most már idegesen, Megnéz, nem érti a hangomban az izgalmat.
- Nyugdíjas vagyok, fiam...

Úgy hangzik, mint a figyelmeztetés.

- Na, és más nem nyugdíjas? Mihály Feri bácsival találkoztam a múltkor, a telepi kultúrháznál aktívál.
- Dolgozzon. Dolgoztam én is eleget.
- Hogyhogy eleget?
- Beteg vagyok, fiam!
- Meggyógyult már; miért tagadja?

Feláll, földre hullnak a horgok.

- Ki vagy te, hogy faggatod apádat?...

- „Tényleg, ki vagy te?” kérdezi egy hang belülről. - „Piszkálsz ezt az öregembert, megzavarod békés nyugalma. Csináltad te azt, amit ő? Ismered a gyermekkorát: nehéz volt, örömtelen. Ismered az életét; gondokkal volt teli és veszéllyel. Munkája életének minden percét elfoglalta. Érted is dolgozott, Megküzdött a halállal és győzött. Mit akarsz tőle?”

- „Még egyáltalán nem öreg.”

- „Lazsál a pasas, betegsége csak fal.”

- „Hagyd játszani, ez második gyermekkor.”

- „Az igazság az...”

Kavarognak bennem a hangok. Azok ott bent dulakodnak:

- „De szavalni tudott a ‘nincs megállásról’”.

- „Kérdezz csak a célról...”

- „Elöl járunk a harcban.” - erről van szó, tatuskám. - „Ez kellett neked példaképnek?...”

Nézem az öregemet, magasabb vagyok nála egy jó fejfel. Megmondta, hogy magasabb leszek.

- Ne kiabáljon - mondom -, az érdekel, hogy mit csinál az életével. Ehhez jogom van.

- Tanítani akarsz?

- Felnőttem. Erről is lehet szó!

- Lenézed apádat?!

- Nem igaz!

- Tiszteletlen vagy!

- Nem erről van szó!

- Mit akarsz?!

- Hát nem érti? Nem becsületes dolog félreállni!

- Megpofozlak!

- Nem árt, ha néha gondolkodik ezen...

- Gyalázd csak apádat. Nincs sok időm hátra, nemsokára meghalok...

Körforgás. Hol vagy, értelem?! Hol vagy, minden ellentétet lehiggasztó tiszta érzés? Hol vagy nyílt szembenézés önmagunkkal?

- Ej... az ilyen ember nem lehet kommunista!

- Mit mondtál?! - ugrik felém, útjából félredöntve a kisasztalt. Ólomgolyók, karikára csavart nejlon zsineg gurul a parketten. Kezét ütésre emeli, benne a múltégy. Önkéntelenül is oldalt fordulok, felemelt kezekkel kapok jobbja után. Feje átmegy a jobb karom alatt. Megragadom a kezét, lerántom; könyököm arcába csapódik. Érzem, hogy ernyed. Elengedem.

- Megütöttem apádat! - hörög rekedten, két kézzel fogja az arcát.

- Bocsásson meg, nem akartam - mondom és nézem, hogy remeg a kezem.

- Pusztulj! Ki a házamból! - mutatja az ajtót, szikrázik a szeme.

Az ajtóból visszanézek, apám törli a könnyeit. Jobb karja sután lóg teste mellett. Az ajkán látom; remeg. Kűszködik a zokogással.

19.

Éjszaka nehéz. Minden olyan hideg a szerelőműhelyben... Hiába bámulunk ki a csillagokkal díszített, unott éjszakába, lassan telik az idő. Talán azért érzem így, mert hiányzik a gépzaj, ilyenkor kevesebben dolgoznak, mint nappal, minden ridegebb a fénycsővilágításban.

- Csiga megint hülyéskedik - borzolódik Rongyák.

- Sok bajunk van ezzel a fiúval. Ide hozták hozzánk, hogy neveljük, tanítsuk szakmára. Pont hét elején kellett jönnie, amikor az éjszakázást kezdtük.

- Na fiam, téged bedobtak a mély vízbe - állapította meg Doktor.

- Ne keserítsétek el a fiút - mondta Gilisza -, valahol el kell kezdenie.

Csiga megilletődötten bólogatott. Amikor kikapta a munkát, pisze orra fénylett a zsírtól. A második nap látta, hogy vagány bandába került; vicceket mondott, hihizett, a pörsenések kivirultak az arcán. A harmadik nap Rongyák azt mondta neki:

- Ide figyelj, te Csiga, szeretem a vicceidet, de azért nyomd meg a gombot, mert a mi csoportunk nem vicclapot szerkeszt, minket a pumpákért fizetnek.

Persze megsértődött. Most pedig ott ragadt valahol, azt mondják, levegőzik egy kicsit.

Rongyák elment, hogy megkeresse. De nélküle jött vissza; Csiga csak reggel felé került elő a fürdőből. Nagyon gyűrött volt és flegmatikus. Nem szóltunk hozzá, de róla beszélgettünk, és nem kíméltük.

- Volt egy barátom - meséltem -, együtt dolgoztunk vagy két évig, de egyszer csak megutálta a melót, nem fogott a keze, pizsmogott, és mindennel sokat gatyázott. Csoportban dolgoztunk, a lóvét hónap végén elosztottuk, úgy, ahogy mi szoktuk. Szóval elég az hozzá, a pasasnak valami baja lehetett, mert időnként eltűnt. Nappal sétált az ócskavasak között, a patakparton, amikor éjszakások voltunk, felmászott az irodaépület tetejére aludni, mert a fürdőben néhányszor megfogtuk már és ráengedtük a zuhanyt. Fizetéskor persze nagyon rosszul lett: kevés tokányt kapott. Nemsokára temették. Mondom, tudtuk, hogy valami baja van, mégis meglepett bennünket a hír. Sajnálunk, de akkor már nem segíthettünk rajta. Tudjátok, miben halt meg? Nem, nem végelgyengülésben. És nem sárga irigységben. A boncolásnál kitűnt, nem volt semmi szervi baja. Hogy miben halt meg, megmondom, mert úgysem találhatók ki. A felesége ölte meg, jogos önvédelemből, merthogy olyan kevés pénzt vitt haza.

Csiga nem reagált a tanítómesére. Rongyák azt mondta, hogy tud egy hasonló történetet, csakhogy abban a férfinak nincs felesége, mert egy tejfelesszájú pipogyáról van szó. De az fix, hogy a sárga irigység ölte meg, és az sem segített már rajta, hogy koponyájába egy kiváló, hirtelen elhunyt főmérnök agyvelejét ültették át. A műtét kitűnően sikerült, mégsem segíthettek a pasason, annyira beleivódott már a sejtjeibe a lazálás.

Csiga erre begerjedt és pofázni kezdett. - Unalmas a szöveged - mondta Rongyáknak, és más hasonló sértésekkel dobálózott. Letettem a villáskulcsot, és odamentem hozzá a szerelőasztalhoz. Egy fogaskerékkel pizsmogott. Azt mondtam neki, hogy a sértésekkel mi vagyunk sorosak, ő már megtette az előbb, amikor durmolt a fürdőben. Erre elkezdett nekem pattogni. A vállamig ért, kis pöttöm gyerek volt, mit csináljak vele. Harcias természetű - gondoltam -, nem kell letörni.

- Gyere ki, ha akarsz valamit - mondta, és nagyon tüzelt a képe. Komoly pofát vágtam, a fiúk azt mondták, hogy nagyon félelmetes voltam.

Csiga felkapott egy vasrudat, de már iszkolt is. Én utána. Ki az ajtón; hallom, hogy röhög a banda a hátunk mögött.

- Na, mi kell? - kiáltottam utána, és menet közben felkaptam egy fél téglát. Eldobta a vasrudat, szaladt tovább. Megkerültük a műhelyt, be a másik ajtón. A szereldének ezen a részén nem égtek a fénycsővek, félhomály volt. Nesztelenül lopakodtam utána műanyagtalpú cipőmben. Nem hallotta: utolértem. Közvetlenül mögéje álltam, föléje tartottam a téglát. A fiúk vihogtak. Csiga megérezte a jelenlétemet, hirtelen felém fordította az arcát, kiegyenesedett. És felordított: marhául beleverte az orrát a téglába.

Elmentem vele az orvosi rendelőbe, raktak egy szép kis tapaszt szemtelen, pisze orrára, és megegyeztünk: befejeztük a hülyéskedést.

A reggelek fényesek, fürdőből kilépő fiatal nő lehet ilyen friss és mosolygós. Szeretem a napfényes reggeleket, a kemény és hideg levegőt és azt, hogy ilyenkor a melegnek többszörös értéke van. Az éjszakázás után ólmos arcúak vagyunk, puhányak és kevés beszédűek.

Gilisza különben is sápadt, hosszú szőke haja lányossá teszi az egyetlen férfias jelet az arcán, mesterségtanulás közben egy elpattanó hidegvágó darabkától kapta; mély sebhelyet hagyott keresztben az orrán. Vékony fiú Gilisza, csak amikor a gitárra hajol, hogy eggyé váljon hangszerével, akkor nem látszik furcsa karcsúsága. Hangja mély, s ha akarja, nagyon jópofa tud lenni a színpadon. De amióta visszajött a szabadságról, engem hidegen hagy. Mostanában csak néha közös az utunk, azelőtt többször együtt mentünk haza. De most nincs mit mondanunk egymásnak, hacsak nem szidjuk az öntöket, az esztergályosokat és a normaszámítókat.

Persze ez marhaság, mert az ember csak felhéklizi magát szabad időben. De mégis ez a divat, nem sokan tájták ki a szájukat a termelési értekezleteken. Ha már nagyon dühítenek a dolgok, felállok és akkor már hallom, zsibognak a hátam mögött; „Na, ez megint odaszózik nekik.” A főnökök is fészkelődnek ilyenkor és jegyzik, amit mondok, mert nem szoktam potyára beszélni. De látom rajtuk, hogy nem szívesen hallgatnak meg; én még soha senkit nem dicsértem. Készakarva csinálom így, mert észrevettem, hogy akik szeretik a saját hangjukat hallani, a felszabadulással kezdik; elsorolják eredményeinket, pedig hát ezeket mindnyájan ismerjük. Minek annyit ismételni? Azt mondják, erőseket mondok, mert nevén nevezem a dolgokat, „Hibás a norma-megállapítás!” Azt mondom, lopnak! Hagynak munkaidőben ácsorogni, nem adnak munkát! Azt mondom, adják vissza a diplomájukat! Pofára adják a prémiumot: pofátlanok és aljasok! Szépeket mondanak a főnökségnek. Nyalók! És még sok mindent mondok, ami épp eszembe jut; nem válogatom a szavakat. Tudom, hogy mások is így gondolják, de nyíltan megmondani csak én szoktam. Mentegetőznek és bátorítanak: fiatal vagy, megteheted.

Gilisza tudja, hogy amióta összejöttem a részlegvezetővel, se inkadrálás, se prémium. És azt is megmondtam neki, hogy a siránkozókat nem szeretem. Nem ültem fel a rémhírnek, hogy ő egy besúgó. Végére jártam a dolognak, és az egészből csak annyi az igaz, hogy Böhöm kartárs, az esztergályosok mestere szerette volna megfúrni. De ha mi kiutáljuk magunk közül, lehet ő a legnagyobb fejes, mit tud ő csinálni? Én nem akarom őt utálni, mert vele voltam katona, és mert ember tudott maradni nehezebb helyzetekben és nagyobb figurákkal szemben is, mint Böhöm kartárs. Még sincs mit beszélnem vele, mert annyiba hagyta a dolgot, nem vonta kérdőre Böhöm kartársat. Pedig ezt kellett volna tennie, mert nemcsak a saját becsületéről van szó. Nem mondtam én Gilisztának, hogy mit csináljon. Az ilyesmiben minek a tanács? Csak megemlítettem, hogy nem szeretem a siránkozó embereket. Láttam, hogy ideges. És tudtam, hogy azért ideges, mert nem tudja azt csinálni, amit ilyenkor csinálni kell. A szép szavak híve. - A nézeteltéréseket úgy kell elintézni, hogy senkinek se fájjon - mondta egyszer. Nem tudom,

milyen nézeteltérésekre gondolt, csak annyit tudok, hogy a komoly dolgok fájnak az embernek, belénk hasítanak, mint a nyílallás, lüktetnek, mint foggyökéren a gennyzacskó.

Gilisztával azóta kurtán beszélek, és figyelem, hogy fáj-e neki. Hiszem, hogy ha egyszer elég ereje lesz tisztázni magában ügyünket, mellém áll és ezt mondja: - Akkor majdnem elrontottam a dolgot...

De addig csak fájjon neki, hogy nem felejttem el, miért nem kaptam egyszer prémiumot.

- Csigával nem így kell csinálni - mondta Gilisza a buszban.

- Rontom a tekintélyünket? - piszkálok Gilisza idegeiben.

- Minek gyerekeskedni?!

- Majd szólok a mesternek - gúnyolódom -, kevesebb pénzt kap, jobban dolgozik.

Gilisza káromkodik, azt mondja, lehetetlen alak vagyok, és előre tolakszik a buszban. A következő megállónál le kell szállnia.

20.

Megyek az aszfalton. Színes hólyagokat szór elém az elkésett nyári eső. Szivárvány íveli át a várost. Lányok sietnek valahova; a fal mellett próbálkoznak, nagy adag vizet zuhint rájuk az eresz, kartonruhájuk megfeszül és átlátszik; nem mind hordanak alsó fehérneműt.

- Süket vagy, Béla - nevelem magam -, egy kislányt kellene szerezned. Akkor nem járnál egyedül a színes esőben, és nem feküdnél le kemény fedelű, vastos könyvekkel. Álmaid is szebbek lennének.

- Ritkán szoktam álmodni - vitatkozom a hanggal -, nem is tudom, miket...

- Beteg az ipse - röhög belőlem a kaján -, nem érdeklik a nők.

- Fél. Minek komplikálja az életét? A nő felelősséggel jár...

- Csend ott bent! Más témátok nincs? Majd ha eljön az a lány...

Az egyik kapu alól törpe ember ugrik elém. Megfogja a karom, és húz, tol befelé a védett helyre.

- Édesapám, mióta nem találkoztunk?! - Furcsán szipog, az orkáncabáttal együtt rángatózik. Magas kalapot visel. Nézem az arcát; egy kb. négyikszes pasas. Erősen szorítja a kezem, tenyere érdes.

- Gyorsan vedd le a kalapod, Sanyi, különben meg sem ismerlek - mondom, és rázogatjuk egymás kezét. Leveszi egy pillanatra a tökfedőt, látom, félig kopasz. Tartózkodóan kérdegetjük egymást. Mondom neki, hol dolgozom, s hogy nagyjából elégedett vagyok az élettel.

- Szivarkám, te elégedett? Hova írjam fel? Különben tudd meg, én is sokat lesrófoltam az ellenzéki oldalamból. Hogy mennyit hánykódtam az utóbbi tíz évben, az nem igaz...

És beszélt, mondta szüntelen. Rámászott a mellemre, mindenáron a számba akart beszélni.

- Idefigyelj, - mondtam neki - itt van a közelben egy falatozó, ha gondolod, folytasd ott tovább.

Ránézett az arany Doxájára, és intett, hogy rendben van.

- Vendégem vagy - tette hozzá, és felemelte a mutatóujját, hogy tudjam, nem tréfál.

Konyakot rendelt magának, én sört ittam. Egy hajtásra megitta a fél konyakot, leöblítette néhány korty szódavízzel, kért egy másikat és elkezdte:

- Fiú, amikor otthagytunk téged abban a sárfészekben, nem gondoltam, hogy marhaságot csinállok. Feladtam a biztos dohányt a bizonytalanért. Megérkeztünk arra a telepre, engem felvettek volna, Dajcsot nem. Azt mondták, nem neki való, ott mindkét lábára szüksége van az embernek. Igazuk volt. Láttam már olyan firkaát, felvétette magát, s aztán beteget jelentett, nyomták bele a betegpénzt hónapszámra. Mentünk hát tovább. Lehet, hogy dörzsölt fickó vagyok, de aljas nem. Belementem a zsukába, folytatom. Hát találtunk egy neki való helyet a bányánál, mert melő az van mindenfelé dögvével. Le is pakoltuk szépen a fehérneműs ládáját, s már másnap nekiugrottunk a munkának. Ő fönn a kocsikkal, én lenn a javítóknál. Nem volt rossz dolgunk, gyűlt a lóvé. Ő nem ivott, én később rászoktam. Pénzt küldtem haza jócskán. Kapok magamnak egy lánykát. Dajcs piszkál, dumál, vörösödik bele az a fehér képe. Hogy minek nekem, ilyen fiatalon; tönkreteszem az életem stb. Jól van, mondom, te vagy az idősebb, felszedtél egy kis tapasztalatot ebben a szakmában. Abbamaradt a dolog azzal a spinével. Egy év múlva búzlótt valami, azt mondja, menjünk tovább. Mutatom neki a központomat, tapogasd csak meg: lágy vagy kemény? Kemény, ugye, na akkor minek nézel te engem?! Csúnyán összevesztünk, mégsem mentem vele. Hogyan? Amikor kezdett egy kis tekintélyem lenni, nyomták a prémiumot, a bányászok erőszakkal cipeltek a kocsmába, azt mondták, jó fiú vagyok. Tudod, visszautasítás nincs, vagy velük iszol, vagy fejbe vernek. Megittunk hatan két láda sört, s ezzel el volt intézve; befogadtak maguk közé. Mikor a legjobban megy, jön a sürgöny, szegény anyám meghalt. Hamar otthagytam a bulit, megyek haza, a két fiú bög, a temetést elintézte a gyár. Jönnek a rokonok, adjam oda az öcsit, a nagyobbiknak akkor már technikus diplomája volt. A kicsi tizenkét éves, nézem a bizonyítványát, nem arany; számtanból gyenge, irodalomból, természetrajzból jó. Mondom neki, válassz gyorsan szakmát és rokont, a többi majd elintézem. Azt mondja, rajzolni akar, festeni. Vált az agyam, számolok: érettségiig még hat év, utána öt, mondom, ez magas. Akkor legyen rajztanár... Három év a pedagógián. - Mondom a fiúnak, te be vagy gerjedve, ki akarsz menni falura?! Kiegyeztünk a természetrajzban, nemsokára végez, csak hogy már a nagyobbik öcsém tartja. Abból mérnököt csináltam, családja van, lakást kapott a gyártól. Hogy én mérnök lettem-e? Nem, minek? Ha megnyomom a gombot, többet keresek, mint akármelyik mérnök.

Akkor is sokat kerestem, amikor jött Dajcs és felpiszkált, csináljunk maszek alapon gyöngyház gombot. Belementem. Akkor nősültem. Elvettem egy kicsi bérelszámolót a gyárból. Stafíring semmi, csak a szoba-konyha a mutter után. A fiúnak nyomom a pénzt, rendszeren minden hónapban, ott nem volt mese. Azt mondom Dajcsnak, rendben van, munka után tiéd vagyok. Szerszámot ő szerzett: szabtuk. Mikor kész volt egy adag, vittem, cipelni ő rossz lábakkal nem jöhetett. Szombaton mentem, vasárnap vagy hétfő reggel jöttem meg, nem volt könnyű elkapni a zugárusokat. Egyszer mi történt? Az állomáson találok a pasast, akinek a szajrét vittem, éppen indult volna hozzám, kellett neki az áru. - Marha nagy szerencsém van, tata, végre lesz egy csodaszép vasárnapom - mondtam a pofának, és meghívtam egy pohár italra. Egészen jó kedvem lett. Úgy éjfél felé hazamegyek. Nyár volt, mint most. Eső előtti fülledt meleg. Nyitom az ajtót. Hát ezek ketten marják egymást az ágyon... Mondom, Dajcs úr, nagyon örülök, hogy le tudta győzni az ellenszenvét a gyöngéd nem irányában. Legyetek boldogok! Tátoztak egy kicsit, de intettem nekik, hogy nyugalom, lelépek. El is mentem. Gyorsan, ahogyan csak tudtam; féltem, hogy kinyírom mind a kettőt. Visszamentem az állomásra. Ami pénz volt nálam, azt mind letöltöttem: itt, né! ... Igaz, reggel felé már nagyon sok jó pajtás volt körülöttem, de akkor felejteni akartam és én mondom, nagyon megy ez olyan állapotban. Reggel felléptem a trolira. Arra ébredtem, hogy a nap kissé a szemembe süt. Kinézek az ablakon,

látom, hogy ki van írva: Kocsárd. Troli helyett a vonatra ültem. Megfizettem visszafelé a vonatjegyet, a büntetést, és új életet kezdtem.

Mire hazaértem, mindketten eltűntek. Öt hónap múlva a falujából írt az asszony, hogy jól van és gyereket vár. Meg is szülte rendes időre a kislányt. Akkor még nem mondták ki a válást, a kislány a nevemet viseli. Tulajdonképpen nem is tudom, kié a gyerek. Dajcs vitte haza a nőt, de nem maradt vele. Azt mondta: fél lábbal nem tud neki egzisztenciát biztosítani. Te mit csinálnál a helyemben?! Minden hónapban küldöm az ötszázast, sóher sose voltam. A gyárban rám bízták a festőgépek beszerelését. Sokat utazom, ez való nekem...

- Főúr kedves! Repetír...

21.

Fizetéskor az egész banda piál. Mi Rongyákkal barna sört iszunk a díszebéd után. Néha többen is velünk tartanak, de a surmó népet, a féldeciseket nem szeretjük, le is koptak az asztalunktól az ilyenek. Mi ketten Rongyákkal fizetéskor hatfogásost eszünk. Doktor velünk tart álmélkodni. Ő nem eszik, mert egy szűkbelű figura, csak megkóstolja az ételeket. Amit nekünk hoznak a pincérek, annak színe és illata van; törzsvendégeknek kijár a figyelmesség.

Nem szeretem a pincéreket.

Rongyákkal van szerencsém, akinek minden helyen van ismerőse. És nemcsak a borra valóért szolgálják ki rendesen; Rongyák barátságos, közlékeny, a legrövidebb rendelés közben is el tud sütni egy-egy viccet. Egyszer jópofa társaság gyűlt össze a főtéri vendéglőben. Reggel négykor még sehogy sem akart elfogyni a nóta meg a vicc. Akkor odalépett a három összetolt asztalhoz a főúr és azt mondta Rongyáknak, ne zavartassuk magunkat. Bocsánatot kért, hogy el kell mennie, és átadta neki a resti kulcsát. Szóval érdemes vele vendéglőbe menni, nem beszélve arról, hogy ritkán szívja le magát, inkább a jó kaját szereti.

Mellette én szürke figura vagyok, nem tudom megjegyezni a vicceket, unalmas a pofám, ha egyedül ülök be valahova, minden esetben megvágna a pincérek.

Kislánnyal voltam a múltkor, a legdrágább palackozott bort ittuk vacsora után és a kicsi, düledt szemű pincér mégsem töltött; blamázs volt ez a lány előtt. Amikor leléptünk, nagyon figyeltem a számlát, mégis kihozott magának vagy nyolc lej pluszt. Megmondtam neki, hogy ne tartson hülyének, és odanyomtam még plusz egy tízest. Azt hittem, csodálkozni fog és tanul a dologból. Meg sem köszönte.

Hát persze, kapzsi az ember és fásult, látom én ezt.

Beülök a borbélyhoz. Kérdi, hogy parancsolom. Mondom, ahogy a múltkor. - Persze, ahogy a múltkor - sürgölődik a pasas, és a végén összeszámol nekem egy huszonkét lejes számlát. Odanyomok neki egy huszonötöst, és mondom, hogy összetévesztett valakivel.

Hova tegyem az ilyen embereket?! Időnként elkerülhetetlenül találkoznom kell velük. Szeretném, ha csodálkoznának vagy megdöbbennének, esetleg káromkodnának, dühíteni szeretném őket, de nem tudom, mert ezek sima emberek, és nehezen sérthetők. Pénzéhesek, jól tudom, és szórom nekik a pénzt, hátha meghökkennek vagy megsértődnek. Kati néni, aki minden elszámolásakor elkéri a borítékomat, csóválja a fejét, nem szereti, ha szórom a pénzt.

Mondhatnám, hogy ne szóljon bele a dolgomba, de sértésnek venné, és semmi kedvem nincs az öregasszonyt megbögetni. Kati néninek egy szoba-konyhája van. A szoba az enyém, külön bejárattal az udvarról. A havi bérben benne van a mosás, vasalás és a vacsora is. Egy-egy

százast adok ingre és más fehérneműre, mert az öregasszony nem engedi, hogy nejlondolgokat vegyek magamnak. Erősíti, hogy néhány év múlva már csak járnak nejlondingben, akiknek nehezen megy a soruk. Kati néni titkon stafírungot készít nekem. A nyáron kétszemélyes paplant és párnát spórolt össze a vacsorapénzből. Szimpatikus nekem az öregasszony, mindent ráhagyok, csak a könyvekért ne duruzsolna. Szanaszét, tele a lakás olvasnivalóval, ez nála rendetlenítésnek számít, de még inkább fáj neki, hogy csak három szürkét tehetek a takarékbá, a többi elmegy könyvekre. Fizetéskor virágot veszek az öregasszonynak vagy csokoládét. A múltkor parfümöt és púdert tettem eléje, majdnem elájult a méregtől. De minden igyekezetem hiábavaló, fizetéskor kapom a lelki fröccsöt, pedig az ujjamon meg tudnám számolni, hányszor mentem beállítva haza. Kati néni szigorú asszony, vasutas-feleség, életét csengőkupakos, kerek vasúti órája irányítja, fizetéskor alighanem délben is felhúzza.

- Az én uram - mondja Kati néni - életében egyszer jött haza részegen. Nem vártam meg a reggelt, becsomagoltam, és elutaztam az anyámhoz, isten nyugosztalja. Harmadnap már jött utánam, csókolgatta a kezemet, hogy menjek vissza hozzá. Azt kérdeztem tőle, ember lesz-e? Azt felelte, hogy ami történt, soha többet nem fog előfordulni, és nem is volt közöttünk semmi zűrzavar, pedig negyvenkét évig éltünk együtt, fiam. Tudod, mi az, hogy negyvenkét év?... Minden garast a fogunkhoz vertünk, a környéken a legszebb házunk volt, amíg el nem vitte a bomba. De mit számít a ház, úgy sincs kire hagyjam, mit csinálnék én most vele; istenem, annyi szép évet töltöttünk békességben. De te, fiam, hogy kezded az életet? Nem osztod be a pénzt, kifolyik a kezedből. A pénz nehezen jön, ám egykettőre elmegy, tudom én azt.

És mondja, mondja az öregasszony halkán, megállás nélkül. Na mármost, kinek esik jól az ilyen jószágos, szelíd formába öltöztetett szemrehányás.

A szeptemberi fizetéskor állati ötletem támadt. A patakparton fáslit csavartam a fejemre, mindkét fülemre is jutott belőle. Szombat éjszaka volt, az utcán senkivel sem találkoztam. Kati néni ahogy meghallotta belopózkodásomat, kopogott az ajtón, a vacsorát akarta bejelenteni. De én direkt háttal álltam az ajtónak, és nagyon ügyeltem, hogy se a kopogásra, se az ajtónyitásra oda ne figyeljek. Kati néni összecsapta a kezét és „jaj, istenem”-eket suttogott körülöttem. Megjátszottam a faarcot. Egy papírlapra ezt írtam:

SÜKET VAGYOK!

Kati néni szorosabbra fogta pongyoláját, hosszú szürke haja a vállára omlott, és itatni kezdte az egereket. Ilyen szomorúnak és gyengének még nem láttam. De ha akkor lekapom a fejemről a kötést és elröhögöm magam, biztosan megpofoz, vagy ami rosszabb, szóltanul faképnél hagy a szobában. Szenvedő pofát vágtam, és odakanyarítottam a lapra:

ROBBANÁS VOLT A GYÁRBAN. KEZELNEK.

Kati néni túrós puliszkát hozott be.

- Jaj, szegény gyermek... Jaj, szegény gyermek... Nincs szerencséje az életben - motyogta maga elé, azt hitte, valóban süket vagyok. Belepiskáltam a túrós puliszkába, a kovászos uborkát eltüntettem az éjjeliszekrény fiókjába, későbbre hagytam. Kati néni elnézett még egy darabig.

- Fáj, ugye? - kérdezte együttérzéssel.

- Többen meghaltak - feleltem.

- Rettenetes! - mondta Kati néni.

Magamra hagyott, aznap elmaradt a lelki fröccs. Másnap reggel nevetéstől fuldokolva hallgattam, amint a következőképpen meséli a szomszédasszonynak:

- Összedőlt az egész szerelde, olyan rettenetes robbanás volt, hogy az állomáson is bele-remegtek az ablakok, csoda, hogy mibennünk nem esett kár. Annyi a halott és a sebesült, hogy nem tudnak mit kezdeni velük. Lám, Bélát is hazaküldték, óriási kötés van a fején és földsíket. Na, mondja meg, mi lesz vele...

A kötetést nem voltam hajlandó egész vasárnap a fejemen viselni, ezért inkább bekapcsoltam a rádiót és bömböltettem. Amikor bejött Kati néni, a rádióasztalon könyökölve fülemhez tapasztottam a hangszórót.

- Beadta a kulcsot - bosszankodtam. Erőltetetten csodálkozva néztem Kati nénire, aki fülére szorította a tenyerét. Otthagytam a rádiót és úgy tettem, mint aki nem veszi észre, hogy kikapcsolták. Kati néni nagy reszketős betűkkel írott szöveget tartott előlem:

HÚSLEVES LESZ HOSSZÚ LASKÁVAL.

- Nagyszerű - ordítottam torkom szakadtából. Kati néni szája mozgott, de hang alig jött ki rajta.

- Szereted, ugye? - olvastam le a szájáról és beleegyezően bólintottam.

Mindketten igen fárasztónak találtuk az ilyen beszélgetést és sürgősen abbahagytuk.

Aznap *A pestist* olvastam. Nem esett nehezemre gondolkodási szüneteket tartani. Azon csámcsogtam magamban, mi történne, ha a süketséget mindenütt és elfogadhatóan meg tudnám játszani.

Bemennék a gyárba, és Böhöm kartárs nyíltan elküldhetne az anyámba, mert belepiskáltam az ügyeibe. Gilisza megvédene mások előtt, azt gondolná, hogy nem hallom. A pincér előttem förmedhetne a pikolóra: „Hozz már egy lötytyöt ennek a nyavalyásnak, ne meressze annyira a szemét.” A borbély beleduruzsolna a fülembe: „Ezt nem úszod meg bedörzsölés nélkül, pajtikám.” Lujzának nem kellene tartóztatnia magát, Amáliának nem volna kötelező a nyájaság, a lányok szabadon röhögnének vagy sajnálnának; előnyös férj válna belőlem vagy unalmas családfő, mert ugye, lehetne nekem beszélni...

Joó Béla, a süket - mutatnának rám az emberek, és egy csomó dolgot őszintén kimondanának. Úgy érzem, hogy jót tennék velük, ha magamra vállalnám a süketséget. Szép ágakat hajtana az emberekben az őszinteség és becsületes virágokat bontana, oda lenne a szürkeségük.

Csakhogy én nem vagyok mártír.

Harmadnap szóltam Kati néninek, hogy kitűnő külföldi orvosságot dobtak fel a klinikán, amit az orvos egy fényes kötőtűféllével dugott a fülembe; visszaadták a hallásomat.

22.

Amikor szóltam a fiúknak, hogy az a nő, akinek udvarolok, harmadéves egyetemista, azt mondták, üljek le magamnak. Doktor mindjárt előállt egy tanítómesével.

- Ismerek egy illetőt - nézett rám komolyan szemüvege mögül -, már másodszor vált el. Ha akarod, be is mutathatom neked; élete kész regény. Az első felesége ragyogó, hollófekete hajú nő volt. Amikor megismerte, a technikumba járt. Az, akiről beszélek, tanfelügyelő. Elvette akkor a kislányt és kitaníttatta. Fizette a bútorozott szobát, ellátást, a ruhákat, cicomát, sokat nem zavarta: azt akarta, hogy kitűnő eredménnyel végezzen. Tudod, hogy van a tanfelügyelőkkel... Iskolalátogatni és különféle kultúrkiszállásokra járnak, nemigen ülnek otthon. Jött az

illető egy alkalommal terepről. A pizsamájában egy fiatal férfit talált a felesége mellett. Akkor megfogadta, hogy nem nősül többet, persze, ezt senki sem vette komolyan.

Aztán találkozott egy intelligens, karcsú diáklánnyal, aki nagyon szerette őt. Udvarolt neki vagy két hónapot, és persze elvette feleségül. És a nő elvégezte a filológiát. Aztán összeállt egy olasszal, aki itt dolgozott a kenyérgyári építkezéseknél. A történetek után érthető, emberünk csak már kész, végzett diplomás nőkkel járkal.

Erősítettem, hogy az, akit én ismerek, nem ilyen: nagyon komoly, és órákat tud beszélni filmekről és könyvekről. Nem titkoltam a fiúk előtt, hogy szeretném, ha okos nő lenne a feleségem. Később rájöttem, hogy én akkor nem Évára gondoltam. Éva okos ugyan, de érzéketlen, hideg és számító. De akkor még nem tudtam, mi lesz velünk, csodáltam ezt a nőt, és még ma is tudnék idézni okos megállapításokat vagy egész teóriákat, mert minden este kitalált valamit. Őszintén fölnéztem Évára. És szívesen hallgattam, amikor beültünk a cukrászdába. Azt azonban hiába is kérdezik tőlem, hogy milyen volt, mint nő. Diáklány volt: sovány, tűrhető lábakkal, a haját annyiféleképpen hordta, hogy felsorolni nem is tudom. Csókolózni nagyon szeretett, és mindent szívből csinált, miután meghallgattam a meséit. Nem tudta, hogy az, amit érzek iránta, nem szerelem. De bámulatomból bőven telt volna egy barátságra. Csakhogy ő nem akarta ezt. Még nem tartottunk ott, hogy akarjon tőlem valamit. Talán imponált neki, hogy melós havere van, és hogy nem ijedek meg attól, hogy csevegнем kell kollégáival. Kikértem a szabadságom és elmentünk a hegyekbe. Komolyan mondom, nem untuk egymást.

De egy idő után idegesítővé vált, hogy mindegyre megkérdezte: - Te érted ezt? Vagy: - Tudsz követni? És más hasonlókat. Mondtam neki, hogy hagyja abba a kérdezősködést és bízson általános műveltségemben. Persze erre a világ legokosabb nője is neki fogott volna duzzogni. Ő is ezt tette. És jelenetet rendezett sok-sok zokogással és csöndes elmerengéssel, a végén pedig megvádolt, hogy nem akarom feleségül venni. Meglepett a dolog, mert addig egy szó sem esett köztünk erről. Nem gondoltam erre a lépésre, még akkor sem, amikor Doktor figyelmeztetett rá.

De aztán megsajnáltam Évát. És később még büszke is voltam arra, hogy ő, aki két év múlva orvosnő lesz, engem akar férjnek. Kibékültünk. Aztán pedig a legkomolyabban gondoltam házasságunkra. Azt is tudtam, hogy „hozzá kell nőnöm” és „lépést kell tartanom” vele. Egy ilyen műsor egész életet betölthet. Kedvemre való dolog lett volna.

De most, amikor két hónapi vizsgálati fogság áll mögöttem, egészen másként látom a dolgokat.

A verandán ültünk. Fonott székeket tartanak a verandán, ott kínált hellyel az apja, amikor megkértem Éva kezét. Mondtam, hogy mi van közöttünk, és hogy már régen együtt járunk. - Tudom - felelte kurtán az apja, az egyetemi tanár. Persze hogy tudott róla, mindenről tudott. Az igazság az, hogy nem nézte jó szemmel a mi barátságunkat. Ezért nem szívesen mentem bele a leánykérésbe, ami szerintem egy nagy marhaság: szertartás. Azt ajánlottam Évának, menjünk el az anyakönyvvezetőhöz, jönnek a fiúk a csoportból, hívjon ő is néhány kolleginát, utána elmegyünk valahova sörözni, és el van intézve. De ő nem akarta, mert a papája egyetemi tanár és azt mondta, hogy adni kell az ilyesmire.

- Legyen - mondtam, és igyekeztem elfelejteni az incidenseket.

Egyik este későn kísértem haza Évát. A vállán tartottam a kezem. Az örege éppen a kapuban állt; házuk van a villanegyedben. A közelben sétált egy rendőr. Azt reklamáta neki, hogy átölelve kísérem haza a lányát, pedig csak a vállán tartottam a kezem; nem voltunk mi olyan összeolvadásak. A rendőr persze nevetett, és kacsintott nekünk, mert egy rendes ember volt.

Máskor: két barmot uszított rám. Éváék utcájában támadtak meg, amikor hazafelé igyekeztem. Csináltunk egy kis csetepatét, de hát nem tudtak igazán verekedni, csak a ruhámat szaggatták. Az öreg a kapuból figyelte, mi történik. Ezt is elmondtam Évának, amikor újra szóba került a házasság. De ő kitartott amellett, hogy beszéljek az apjával, annál is inkább, mert az örege megtagadta tőle a születési bizonyítványát. Beleegyeztem: beszélnem kell vele. Különböztető gyávának tartott volna, és így nem kezdek családi életet.

Megkértem Rongyákot, jöjjön velem. Mondtam, miről van szó; meghatódott. Hárman ültünk a verandán. Langyosan sütött a nap a sárguló szőlőlevelek között. A „családi tűzhely melege”, a „csendes otthon varázsa” és egyéb badarságok is megfordultak az agyamban, miközben a papát hallgattam. Aztán csak arra lettem figyelmes, hogy igen szépen beszél velem ez az ember, aki majd az apósom lesz. Kezdem furcsán érezni magam, és amikor eltűnt egy percre, azt hittem, piáért ment, hogy megünnepeljük a dolgot. De amikor visszatért, nem hozott semmit, és nem lett az apósom. Az anyósjelölt pedig egyáltalán nem mutatkozott. Aztán csak beszélt, csak beszélt, beszélt Éva apja...

A mellékbejáraton jöhetett be az az ember, villant fel bennem, amikor minden átmenet nélkül ütni kezdett. Sötét ruhát viselt, vakítóan fehér inget, sötét bordó nyakkendővel. Persze hogy védekeztem, mit tudtam én, kicsoda az az ember. Később kiderült, Éva apja hívta telefonon. A szolgálati kocsival jött segíteni jó ismerősén. A kocsit az utcán hagyta, és tényleg a mellékbejáraton jött be a házba és onnan a verandára. Az összetűzés után vele kellett mennem.

Két hétig vizsgálták az ügyemet. Előbb csak hatósági egyén elleni sértéssel vádoltak. Azt mondták, hogy megakadályoztam hivatali kötelessége teljesítésében. Persze az ilyesmi nagyon csúnyán hangzik, nem csodálkoztam azon, hogy benntartanak. A lány apja sok rondaságot, szeretett volna rám bizonyítani. Tudom, hogy sok mindennel próbálkozott. Évát is ellenem fordította. Csúnya dolgokat hordtak össze rólam és Éva tőrte, hagyta. Ő akkor nem látta a balhét a verandán, és mit tudom én, mit meséltek be neki az öregei, amikor hazatért az egyetemről. De ha tényleg a feleségem akart lenni, nem kellett volna, hogy higgyen a szüleinek. Mert amit összehordtak rólam és a jegyzőkönyvbe vétettek, nem tudták bizonyítani. Mindenki tudta, hogy régóta együtt járunk Évával, és amiről ők beszélnek, az nem lehet igaz. Nem kaptak tanút, híg dumával pedig nem lehet a törvény elé menni. De nekem van tanúm, mert ott volt Rongyák, és amikor az a pali nekem esett, ráordítottam, hogy üljön a fenekén, de maga is belátta, hogy egyedül is elintézem ellenfelemet. Rongyák nem avatkozott a dologba, és most tanúm lehet, mindig kiáll mellettem. Kiengedtek, és azt mondták, félreértés volt.

Ültem; kicsit kékfoltos a képem, és még sokáig nem kell borbélyhoz mennem. Biztos vagyok benne: Évát nem szeretem. Valami fájdalmat érzek, valahol egészen belül a lelkemben. Azt hiszem, azért van ez, mert nem tudom megmagyarázni magamnak, miként néznek rám az emberek...

A fiúk most nagyon rendesek velem. Munka után elkísérnek, és vendégük vagyok. Faggatnak, és muszáj mesélnem. Azt mondják, így könnyíthetek a lelkemen. A múltkor Rongyák újságíróhoz hozott az asztalunkhoz. Gyors beszédű, villanyember az újságíró. Kikérdezett és javasolta, ne hagyjam annyiba.

- Tovább kell mennie, ha másért nem, az erkölcsi elégtételért - mondta.

És sokan mondták, hogy rövidesen elégtételt fognak nyújtani nekem; akárhányszor is biztatnak, jólesik. Mert soha, egy pillanatra sem gondoltam arra, hogy annyiba hagyjam a dolgot...

23.

Az utcákat járom, rugdosom a havat. Tejszínhabot érzek a talpam alatt. Nagy pelyhekre, hosszú szériára állott az egész szürke égbolt. Láthatatlan futószalagok egyenletes ütemben szállítják a városra a parányi csillagokat. Nekem is jut belőlük fekete szememre, sötét tűskéimre, hosszú orromra is.

Rázom magamon a bundás kabátot. Figyelem: nem iksz a lábam. Hallgatom; nincs súrlódás, nem sziszeg a szövet a térdem között.

Kirakat elé érek; tükréből vállas pacer néz vissza: nevet. - Ez én vagyok - mondom magamban -, ezt is megértem.

Mert ez a fontos.

Nem a falak, nem az akadályok, amelyek mindig is lesznek. Ahol én vagyok, ott úgyis előbb-utóbb zűr lesz. Mert mindenkivel összejövök... De hát én csinálom a felhajtást, akarom a cirkuszt?! Megszoktam már, hogy mindig baj van velem? Milyen ember vagyok én? Ki tudja, milyen ember vagyok?...

Rúgom a havat, mint egy gyermek. Dallamok ugrálnak bennem. - Viháncolnak a tagok - gondolom. Nem szoktam énekelni, meg füttyörészni: most is csak ezeket hallgatom.

Kolozsvár, 1968.